

demo

0207

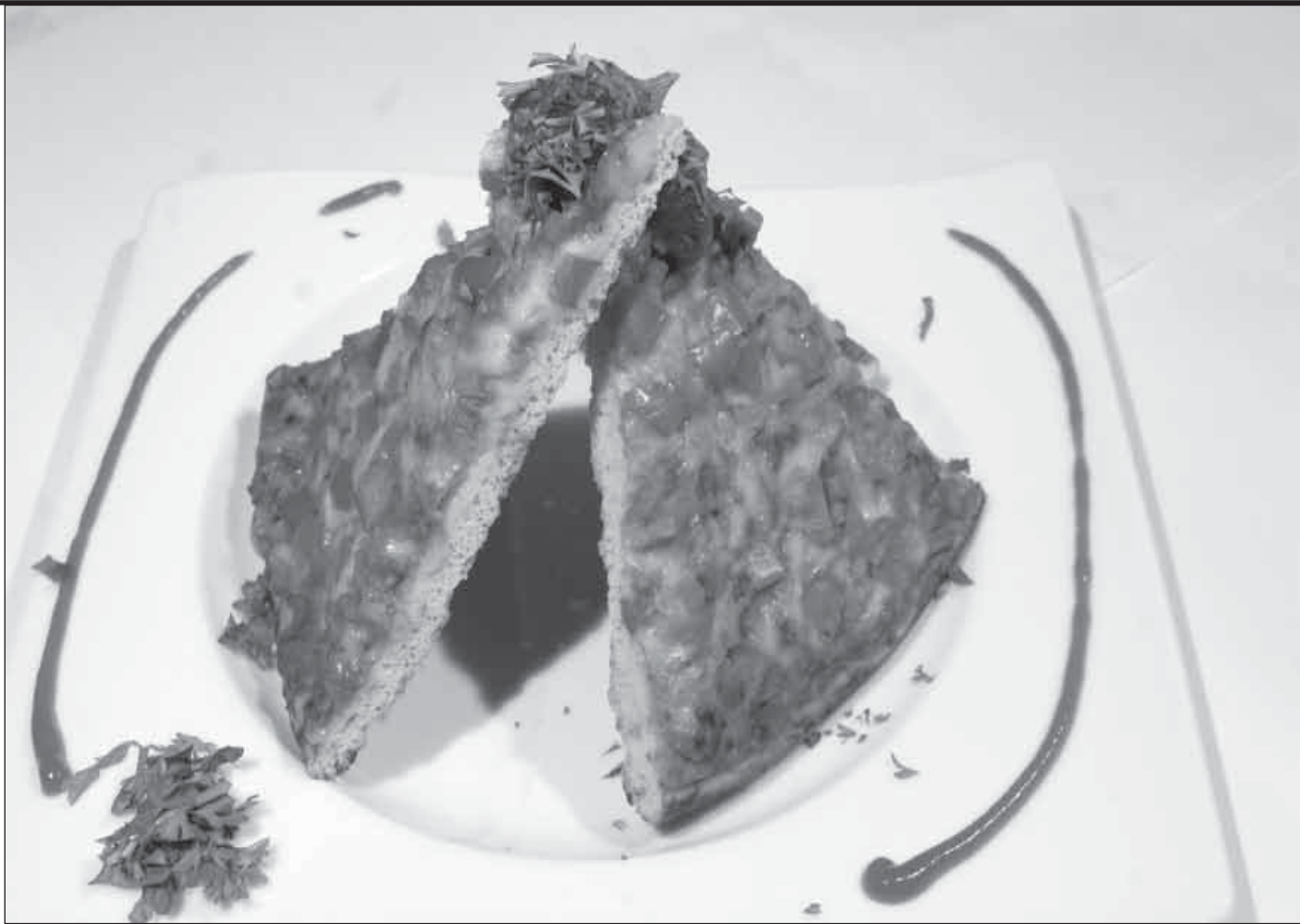
kr. 50,- 7. årgang

Katrine Ree Holmøy: Hans Erling Willersrud fra
Frp-koden i åpenhjertig intervju

Anja Sletteland: Det sosialistiske partiet som har knekt Frp-koden

Knut Kjeldstadli: Det partiet vi gjerne skulle sett

Redaksjonelt

Redaktører: Hilde Cathrine Haug, Karin Haugen og Christian Samuelsen
Redaksjon: Henrik Karlstrøm, Even Andreas Øvald, Anja Sletteland, Katrine Ree Holmøy, Are Skeie Hermansen, Yvonne Thomsen, Are Øverseth Blomfeldt, Stine Helena Svendsen, Eivind Archer og Tarjei Havnes
Redaksjonssekretær: Are Øverseth Blomfeldt

Postadresse: Demo, Chateau Neuf, Slemdalsveien 15, 0369 Oslo
E-post: kontakt@tidsskriftetdemo.no
Telefon: Christian Samuelsen 93 03 63 96, Hilde C. Haug 47 63 42 54
Internett: http://www.tidsskriftetdemo.no/
Kontonummer: 0539.34.75597
ISSN-1503-3171

Trykk: Øyvind Glomvik AS. **Opplag:** 700
Abonnement: Ett år (fire nr.): kr 170. Send e-post til abonnement@tidsskriftetdemo.no
Sats: Tarjei Havnes

Demo gis ut med støtte fra Kulturstyret i Studentsamskipnaden i Oslo, Frifond, Kulturfondet og Fritt Ord.
Demo er medlem av Norsk Tidsskriftforening.

4	Leder – Christian Samuelsen og Hilde Cathrine Haug: Leder
5	Anja Sletteland: Partiet som har knekt Frp-koden?
8	Knut Kjeldstadli: Det reelle partiet
13	Magnus Marsdal: Nye muligheter, ny partikultur?
20	Katrine Ree Holmøy: – Jeg står for alt jeg har sagt
22	Susanne Christensen: Den danske kulturkanon revisited
24	Tage Wester: En fortelling om utnyttning
28	Henrik Karlstrøm: Om å feie for egen dør
29	Akademia – Hilde Cathrine Haug: Digital Djupedal skuffar
32	Marxisme etter Marx – Henrik Karlstrøm: Frigjøringspedagogen
35	Matmakt – Pål Isdahl Solberg: Hatets inspirasjon
38	Teori og praksis – Stine Helena Svendsen: Feministisk sjølforsvar

Partiet som har knekt Frp-koden?

Etter at den europeiske høyresiden en stund har ruget på nøkkelen til å vinne oppslutning, var overraskelsen stor da det nederlandske Sosialistpartiet (SP) vant valget i høst, med et hopp fra ni til tjuefem mandater.

Det nederlandske politiske landskapet har mye til felles med det norske: Siden venstrepartiene og høyrepartiene fører omtrent samme økonomiske politikk, blir den politiske kampen tilsynelatende et spørsmål om verdier og holdninger. Et rent drivhus for populistiske partier, med andre ord, siden verdikamp ikke trenger noen sammenhengende analyse utover å peke på hva som er galt og hvem som har skylden. Det samme landskapet som har dyrket frem Frp i Norge, har gitt næring til Pim Fortuyns liste og nå det nasjonalistisk-konservative Geert Wilders’ Frihetspartiet i Nederland. Men det samme landskapet har også gitt grobunn for sosialistpartiet SP.

Verdier og økonomi

Magnus Marsdal kritiserer i boken Frp-koden den norske venstresiden for å tillate at økonomiske spørsmål har blitt spilt ut på siden av den politiske debatten. Han skriver at de artikulerte motsetningsforholdene i politikken ikke lenger er arbeider og kapitaleier, men folk flest og diverse utgrupper. Avpolitisering av økonomien fører til politisering av alt annet, og dirigerer den politiske debatten over til «verdispørsmål» som innvandring, miljø, strengere straffer og u-hjelp. At denne kategoriseringen ikke er uproblematisk, kommer jeg tilbake til senere. Det interessante her er at Frp-velgere kun er høyreorienterte i verdispørsmålene, mens de i økonomiske spørsmål orienterer seg lengre til venstre

enn eliten i Arbeiderpartiet. Ifølge Marsdal er løsningen å få økonomiske spørsmål tilbake på venstresidens agenda, slik at vanlige arbeidstakere føler seg representert av partiene. En annen løsning for venstresiden kan være å sette andre populistiske verdier på agendaen – verdier som vekker klassebevissthet. Begge løsningene har bidratt til det nederlandske sosialistpartiets plutselige vekst.

Etter at den etablerte venstresiden i Nederland,

Socialistische partij (SP)

Aktuell som valgvinner i 2006.

Stiftet i 1971 som Kommunistiese Partij Nederland/ Marxisties Leninisties (KPN/ML) Tok oppgjør med sine marxist-leninistiske røtter i 1991, innførte en demokratisk struktur innad og kjernebegrepene «verdighet, likeverd og solidaritet».

Første gang representert i Tweede kamer (tilsvarende det norske Stortinget) i 1994 med to mandater, økte til fem i 1998, og til ni i 2003. Siden valget i november 2006 det tredje største partiet i Nederland, målt både i medlemstall (52 000) og antall mandater i Tweede kamer (25 av 150).

Det finnes grenser for hvor lenge det er gøy å være ensom dissident

Aarbeidspartiet (sic) PvdA og til dels grønnvenstre GroenLinks, har latt seg presse av nyliberale krefter i samfunnet, har de i flere år stått uten noen analyse av nyliberalismen fra venstresidens ståsted. Under sin regjeringsperiode fra 1989 til 2002 tok PvdA stadig mer avstand fra sine «røde fjær» med konsepter som «den tredje vei» og «lilla Kabinett», regjeringssamarbeid mellom venstre- og høyresiden. Arbeidspartiet ble derfor stående som et symbol på det bestående, noe høyrepopulisten Pim Fortuyn som fremste kritiker profiterte på. GroenLinks, på den andre siden, har først og fremst blitt profilert som et progressivt miljøparti for folk med høy utdanning. Utviklingen i de andre venstreorienterte partiene har gjort at sosialistpartiet har kunnet profilere seg som det eneste røde partiet i Nederland. Og SPs valghopp i høst kan tyde på at den etablerte venstresiden har undervurdert velgerpotensialet på venstresiden.

Økonomiske verdier

Motsetningen mellom økonomiske spørsmål og verdispørsmål har altfor ofte blitt stående uproblematisert. Økonomi og verdier er på ingen måte gjensidig utelukkende. Et spørsmål som for noen er et tydelig økonomisk spørsmål, kan for andre være et spørsmål om verdier. Innvandringsspørsmålet, som for noen oppfattes som «verdiprat» fra venstresiden, handler for mange om frykt for å miste jobb eller sosial status. Eller kontantstøtten, som for noen betyr familieverdier, betyr for andre eksklusjon fra arbeidsmarkedet. Men «verdispørsmål» som innvandring, omsorg og miljø kan lett formuleres som en kritikk av nyliberalismen. Og økonomiske prinsipper som inntektsfordeling kan i aller høyeste grad defineres som verdispørsmål. Det er ikke et enten/eller-spørsmål, men to ulike logikker å argumentere ut ifra.

I Nederland har Sosialistpartiet SP skjont å utnytte det populistiske potensialet i å definere økonomisk klassekamp inn i en diskurs om verdier. SP har utpekt den økonomiske eliten som hovedfiende, og kastet seg inn i verdidebatten fra en venstreposisjon. Partileder Jan Marijnissen snakker om normforfallet blant de rike nederlenderne, skatteflyktningene til Belgia og toppledere med høye lønninger. Fordelen med å appellere

til normer og verdier i stedet for å ty til rasjonelle analyser av vinnere og tapere, er at man her lettere kan konstruere og kommunisere gruppeidentiteter og fiendebilder. I den politiske debatten opererer nemlig den ulike logikken knyttet til verdispørsmål og økonomiske spørsmål side om side. Økonomiske spørsmål forstås i en ramme av verdispørsmål og omvendt. Når kritikken av den økende milliardærmakten i Norge blir tolket som utslag av *misunnelse*, blir den forstått innenfor rammene av en verdidiskurs – Frps verdidiskurs. For å unngå at høyresidens verdier skal forme folks ryggmargsrefleks, må konkurrerende verdier understøtte venstresidens økonomiske politikk. Det er noe tvers igjennom *urettferdig* med Frps klassepolitikk, innvandringspolitikk, homopolitikk og hets av alenemødre. Om venstresiden i Norge klarer å ta makten over rettferdighetsnormen, ligger det vel så mye populistisk potensial der som i å tilby den sterkeste analysen av nyliberalismen.

Hendene ut av ermene

Ordfører i Os Terje Søviknes sitter hver uke på en benk på Amfi kjøpesenter og snakker *med* folk, ikke *til* folk. Siden Siv med dei mjuke hendene besøker kriserammede sykehus og Carl I. har besøkt norske kolonier i Spania, vet de hvor skoen trykker. Enn så overfladiske slike pr-stunts kan virke, er evnen til å vise forståelse og ta folk på alvor en snarvei til suksess – og en måte å holde kontakt med folk og velgere.

Sosialistpartiet SP har fulgt samme oppskrift. Partileder Marijnissen har reist landet rundt og besøkt alt fra sykehuspasienter til fengselsinnsatte. Han er kjent for sin forståelse og evne til å kommunisere rundt folks frykt i arbeidslivet. Forståelseevnen kan selvsagt tilskrives Marijnissens erfaring som industriarbeider, men Hagen er et eksempel på at slik erfaring ikke er nødvendig for å gi det rette inntrykket.

SP har i tillegg til folkelig appell vist gjennom lokal sosialistisk praksis at de mener alvor. Med slagordet «hendene ut av ermene» har partiet statuert et eksempel gjennom å drive egne helsestasjoner og juridiske hjelpesentre. De mange lokallagene tilbyr hjelp til å søke trygd, fylle ut selvangivelser og liknende. I samarbeid med for-

skjellige kirker bidrar partiet til matutdeling til fattige og hjemløse. Gjennom kampanjer for å sette fokus på såpass ulike ting som narkotika, terrorisme, matsikkerhet, genmanipulasjon og barnearbeid, har partiet vist at det har mange ben å stå på.

Politisk har SP en ganske begrenset plattform med lite ideologiske føringer. Kjernebegrepene er «verdighet, likeverd og solidaritet». Den store takhøyden bidrar til at SP har en temmelig variert medlemsmasse, med ulike grupper som kristensosialister, feminister, globaliseringskritikere, fagforeningsaktivister, revolusjonære og husokkupanter, men også folk som bare ikke føler seg hjemme i andre partier.

Populistisk potensial

Siden arbeidspartiet PvdA begynte å flørte med nyliberalismen på begynnelsen av nittitallet, har SP skjont å ta pulsen på sin tid. I 1993 valgte partiet å appellere til samfunnets uforløste sinne mot regjeringen gjennom å rendyrke sin rolle som opposisjonsparti. I stedet for å be velgerne stemme på SP for en bedre fremtid, valgte de å promotere seg selv som en konsekvent radikal motvekt til de andre partiene, en dissidentenes stemme i parlamentet. De valgte seg en rød tomat som logo og slagordet «stem imot – stem SP». En slik strategi krever ikke flertall i parlamentet, men klarer seg med selv én representant. Det realistiske ved denne strategien overbeviste nok velgere til å gi SP to mandater i Tweede Kamer i 1994.

Men det finnes grenser for hvor lenge det er gøy å være ensom dissident. De siste årene har SP gått lei av å være så sinte, og i 2002 byttet de ut slagordet med «Stem *for* – stem SP». Denne nye formen for populisme tok utgangspunkt i at den potensielle velgermassen ikke lå til venstre for SP, men var den jevne velger som savnet et reelt alternativ til nyliberal politikk. SP tonet ned de viktigste prinsippunktene, som nasjonalisering av store bedrifter, Nederland ut av NATO og avskaffelse av monarkiet, og fokuserte på saker som var viktige i øyeblikket. En slik viktig sak var kampanjen mot EU-grunnloven våren 2006, som SP var alene på venstresiden om å føre. I denne debatten tok SP igjen pulsen på sin tid

og kommuniserte direkte med folks frykt for brutaliseringen av arbeidslivet og tap av politisk kontroll.

EU-spørsmålet betyr for SP det innvandringsspørsmålet betyr for Frp: debatten som andre bare besvarer med moralisme. Der EU-motstand møtes med anklager om nasjonalisme i Nederland, anklages innvandringskritikerne i Norge for rasisme. Resultatet av at den store gruppen som etterspør innvandringsdebatt i Norge først og fremst tilbys stigmatiserende merkelapper, er at Frp får fremstå som om de bryter et undertrykkende tabu, igjen og igjen. De setter premisene for debatten – og tar folks frykt på alvor. Venstresidens moralisme, derimot, bare konsoliderer Frp som et frigjøringsparti. Likeledes har SP profitert på den banale EU-debatten som fordummyt alles tv-skjermer og postkasser våren 2005. Argumenter som at vi «selvfølgelig må akseptere å få mindre innflytelse – vi er da et lite land» og at «bare bønder og fiskere er imot EU-grunnloven, de vet jo ikke bedre» har heller bidratt til å styrke motstanden enn å svekke den. Denne diskursen bidro til å skape en gruppeidentitet, en underdogposisjon for grunnlovsmotstanderne, som ved avstemningen utgjorde majoriteten av velgerne. Slik ble det til at EU-motstanderne, majoriteten, kun hadde to partier å stemme på, SP og Geert Wilders' høyrepopulistiske Frihetsparti (PVV). Ved valget i 2006 var nettopp SP og PVV valgets vinnere, og de oppnådde respektive 25 (fra ni) og ni (fra null) mandater i Tweede Kamer. Slik kan man si at SP har knekt Frp-koden, godt hjulpet av de andre venstrepartienes fravær i en populistisk viktig diskurs.

Til tross for at det nederlandske sosialistpartiet på mange måter har vært avhengig av timing og populistisk nasjonalisme, bør venstresiden i Norge ha øynene åpne for hvordan partiet har oppnådd sin solide posisjon. Venstresiden har også mye å lære av Frps mobiliseringskraft, slik Magnus Marsdal påpeker. Det nederlandske sosialistpartiet viser venstresiden en måte å parere høyrepopulistenes populære oppskrift. Frp-koden må ikke bare knekkes, den må studeres, fordi det finnes faktiske lærdommer der – ikke minst i den nederlandske versjonen. ■

Det reelle partiet

Det finnes i dag et «reelt parti» som ikke samsvarer med noen av de eksisterende partiene, et opplevd menings- og handlingsfellesskap mellom partiløse, fagbevegelsen, og aktive i Rødt, SV og Ap. Men det er SV som er det beste stedet å skape det partiet vi skulle ha hatt.

Sosialister er gjerne platonister. Et sted der ute finnes idealet, som *dann und wann* tar bolig i menneskenes verden, men som vi ser ufullstendig og flimrende, der vi ifølge Platon sitter i vår hule. Vi har et bilde av det ideelle sosialistpartiet. Det skulle være radikalt, anti-kapitalistisk og systemkritisk, sjølstendig overfor sosialdemokratiet, uten å være sekterisk. Det skulle arbeide aktivt ute blant folk og binde sammen politisk arbeid på ulike arenaer, i bevegelser og i folkevalgte organer. Det måtte arbeide systematisk med å forstå samfunnet og tilby skolering, være politisk tenkende og nyskapende, uten å hevde at partiet har noen prinsipiell forrang når det gjelder å forvalte innsikter. Det skulle være et sosialt mangfoldig parti med røtter i mange lag og grupper av befolkningen. Det måtte være et demokratisk parti der medlemmene har makta. Og det skulle nå fram til mange mennesker, ha brei oppslutning.

I virkelighetens verden er idealet til stede tidvis og bitvis, i beste fall. La oss diskutere med et snev av realisme: Ni tideler av folket har *ikke* sluttet seg til et venstresosialistisk alternativ i de vel 50 åra etter andre verdenskrig. Ved gode valg har en trukket 10–12 prosent av stemmene, NKP i 1945, SV i 1973, 1989 og 2001, ved dårlige valg stundom langt mindre. Og i andre nordvesteuropeiske land har situasjonen, med noen variasjoner, vært den samme. Sjølsagt skal vi leite etter forklaringer i politiske feil som er begått, i den kursen som ulike ledere har valgt. Men å si at hadde det bare vært fulgt en mer radikal linje, ville oppslutningen vært klart større, er neppe riktig. Rød Valgallianse, nå Rødt, har tilbudt et alternativ i en generasjon, men har ved valg ligget på én til knapt to prosent. Det politiske rom-

met for et radikalt sosialistparti har med andre ord vært begrenset. Den dypere samfunnsmessige bevegelsen har ikke gått mot venstre. Det klassemessige underlaget har også vært avgrenset; etter krigen og inn på 1970-tallet deler av industriarbeiderklassen og radikalisererte mellomlag, nå mest det siste.

Et reelt fellesskap

Dette budskapet har en god side: Venstresosialister bør ikke drive for mye med sjølpisking; Det er ikke primært manglende subjektiv vilje og innsats det har skortet på. Men det har også en mindre optimistisk dimensjon: Det er mildt sagt ikke gjort i en håndvending å skape det sosialistiske, radikalt demokratiske partiet og den oppslutningen det burde ha hatt. Men det er rom for å gjøre det bedre. For det første har venstresosialister og kommunister spilt en større politisk rolle enn valgtilslutningen viser, i fagbevegelsen, i andre bevegelser og ikke minst i kampene som holdt Norge utafor EF/EU i 1972 og 1994. For det andre har partier av denne typen maktet å skape atskillig større oppslutning, ikke bare i land med en sterk kommunistisk tradisjon som Frankrike og Italia, men også i et land som Nederland, der Sosialistpartiet trakk over 20 prosent ved det siste valget.

Så hvor starter vi hvis vi ikke tror at det platonsk ideelle partiet av seg sjøl tar bolig i menneskenes verden? Et startpunkt er dette: Det finnes i dag et «reelt parti» som ikke samsvarer med noen av de eksisterende partiene, et opplevd menings- og handlingsfellesskap, som har vært noe av det mest gledelige for dem som har vært aktive på venstresida de seinere åra. Med slektskap i meninger og samarbeid har også fulgt økt tillit. Det

omfatter mange partiløse, som i den strømmingen i fagbevegelsen som kommer til uttrykk i Trondheims-konferansen, i bevegelsen for en annen type globalisering og i aktiviseringen mot imperialistisk krig. Det omfatter deler av Arbeiderpartiets venstrefløy, medlemmer av Rødt med unntak av en del sekterister, og i gode stunder om lag halvparten av SV. Det omfatter SU, RU og Rød Front, og mange innen ungdomsorganisasjoner utenom partiene.

Meningsforskjellene er størst når det gjelder taktiske overveielser. For å si det enkelt: Vi tenker alle som Tante Sofie i Kardemomme by: «Hvis alle andre gjør som meg, da ville alt bli bra.» Alle ønsker at de andre skal gå inn og styrke posisjonen deres innad i de eksisterende partiene og organisasjonene. La meg begrunne hvorfor også *jeg* sier som Tante Sofie, hvorfor jeg finner at SV trass forbehold er det beste utgangspunktet for å skape noe i retning av det partiet vi gjerne skulle ha hatt.

Luksuriøs tilbaketrekning

Noen finner alle partier håpløse og prioriterer fagbevegelsen. Godt. Men fagbevegelsen er jo ikke jamt over en mer radikal kraft enn det partipolitiske venstre. Og det svarer ikke på behovet for et sosialistparti, som skal prøve å føre kampen ute inn i de folkevalgte organene. Å benekte det politiske planet blir å vende tilbake til en slags syndikalisme, som blir utilstrekkelig overfor den utviklete staten som finnes i dagens kapitalisme. Andre vil være «frie radikale». Å være en uavhengig sosialist er bekvemt, og fristende når en sukker over hva partiene har stelt i stand. Men tilbaketrekning er luksuriøst; det

Trykket for å vise en enhet
overfor media la bånd på
diskusjonen

overlater jobben med å utvikle et parti til andre.

Fra arbeiderpartihold blir det med rette pekt på at DNA ikke bare forvalter arbeiderbevegelsens historiske arv, men at partiet også har tette bånd til LO, at det fortsatt har det sterkeste fotfestet blant arbeidervelgere og er et masseparti ved valg. Men er det realistisk å skulle vinne fram med en venstresosialistisk antikapitalisme innen DNA? Fire ting taler imot: Viktige deler av DNAs lederkadrer har motsatte klasseinteresser, i privatstatlige konserner og i det korporative toppsjiktet. Sjøl om det finnes andre miljøer i DNA, er den indre organisatoriske kontrollen sterk. Erfaringene med generasjoner av radikale AUF-ere er at de har gått inn i folden etter noen år. Og det finnes ingen artikulert opposisjon; den var i alle fall ikke synlig på det siste landsmøtet.

Partiet Rødt fører i mange saker fram synspunkter som det er enighet om utafor partiet, og har en god del aktive og dyktige folk. Hadde jeg vært sinnelagsetiker, ville jeg kanskje ha støttet det. Men jeg har ingen tro på prosjektet, på at partiet vil komme over et par prosent. I SF i 1971 diskuterte vi hvorvidt vi skulle ha et valg-samarbeid ved kommunevalget bare med NKP. Rolf Ketil Bjørn fra Troms sa da: «Æ mener no bare det, at ei sekt pluss ei sekt, det blir ei sekt.» Å slå sammen Rød Valgallianse og AKP blir bra mye det samme; Det er lite som tyder på at dette har skapt noen breiere bevegelse. Det ville kreve en mye mer omfattende omgruppering. Den andre reservasjonen er at i blant kommer det ytringer fra representanter for Rødt som tyder på at de intet har lært av AKPs historiske feiltak.

Å være en uavhengig sosialist er bekvemt, og fristende når en sukker over hva partiene har stelt i stand. Men tilbaketrekning er luksuriøst

Minst dårlig utgangspunkt

Så da står for meg SV igjen som det beste – eller om en vil, det minst dårlige utgangspunktet. Det ville være en bjørnetjeneste å dekke over svakhetene i forhold til det en skulle ha ønsket: Medlemsgrunnlaget og velgerbasisen er primært offentlig ansatte mellomlag, som sjølsagt skal være en viktig bestanddel av, men ikke aleine kan bære, et sosialistisk alternativ. I motsetning til DNA, Senterpartiet, Kristelig Folkeparti og etter hvert Fremskrittspartiet, har ikke SV feste i organiserte sosiale miljøer utenom partiet; det verver mer enkeltpersoner. Organisasjonen kunne ha vært sterkere; Skoleringsarbeidet har ikke stått høyt på dagsordenen på flere år. Det budskapet som oftest kommer fra partiet er knyttet til enkeltsaker, sjeldnere til en breiere systemkritikk.

Saksorientering har også vært grunnlaget for mange som er rekruttert i Solheims og Halvorsens to tiår. Ideologien som formidles fra partiets leder er mer sosialliberal enn sosialistisk: Oppgaven er å avskaffe en restfattigdom, ikke å representere lønnsarbeiderne som klasse. Det er kapitalismens eksesser som kritiseres, ikke kapitalismen som system. Målet er å bevare den eksisterende «nordiske modellen», ikke å overskride den. Noen egentlig strategi for regjeringssamtakingen – utover å komme i regjering – forelå ikke: Valget av regjeringsspersonell var ikke omhyggelig; da ville for eksempel etniske minoriteter vært representert. Her var intet opplegg for viktige symbolske seire de første hundre dagene, enn si noen strategi for å forskyve makt til fellesskapet, slik Høyre for sin del styrket privatinteressene i den forrige regjeringen. Det var ikke organisert fagmiljøer på forhånd som kunne skape noen dybde i politikken, for eksempel når det gjaldt utdanning. Og noen systematisk tanke om og praksis for samarbeid med støttespillere utafor regjeringssapparatet er vanskelig å øyne. At denne regjeringen ikke er noen

samfunnsomdannende kraft, men i beste fall justerer utviklingen, var klart fra starten; det bør ikke forundre noen. Problemet er at SVs ministre ikke har klart å vise forskjellen på primærstandpunkter og nødvendige kompromisser innad i regjeringen.

Men, likevel, her er også sterke sider: SV når trass alt ut over et par prosentss oppslutning; det har en styrke som gjør at det kan ha reelle konsekvenser hva partiet gjør i flere spørsmål. En regjering uten SV ville ha vært enda mer systemkonform. SVs egne programmer er langt bedre, sett fra venstresosialistisk hold, enn det budskapet som går ut. Det har vært en positiv utvikling på noen punkter: Blant annet tas nå behovet for en næringspolitikk mer alvorlig enn for noen år siden; dermed er det tatt noen skritt i retning av å kommunisere med folk som ikke arbeider i det offentlige eller i organisasjons-Norge, men er lønnsarbeidere i privat sektor. På pluss-sida når det gjelder politikken kommer også at SV er det partiet som seriøst har prøvd å kombinere en radikal miljøpolitikk med en radikal sosial politikk. Motsatt store deler av miljøørsla viser SV at dersom det er natursatte grenser for økonomisk vekst, begrunner dette en radikal omfordeling av det som er. Her ligger et potensial til å kombinere verdsspørsmål med klassespørsmål, en blanding som er nødvendig om venstresida igjen skal være et alternativ for vanlige lønnsarbeidere. Det er jo ikke slik at folk i arbeiderklassen ikke skjønner alvoret i oppvarming av kloden. De er innstilt på sin del av dugnaden. Men de ønsker ikke å være en *sucker*, den tulling som sitter igjen med regningen etter at de andre har gått fra bordet.

Det finnes sterke strømninger i partiet som ønsker en politikk som er klarere sosialistisk. På landsmøtet i vår ble ikke dette ført fram som en systematisk kritikk; Trykktet for å vise en enhet overfor media la bånd på diskusjonen. Men dette ønsket om en annen linje kom

til uttrykk dels ved salens entusiastiske respons på nestleder Audun Lysbakkens tale om behovet for å diskutere hva en sosialistisk forståelse og politikk skal være i det 21. hundreåret. Og det viste seg ved votingene. Valget av nestleder var et valg mellom politiske linjer, ikke mellom personer aleine. At om lag 45 prosent stemte for Ingrid Fiskaa som nestleder, trass i at det var klart at partilederen ønsket Bård Vegar Solhjell, viser et sterkt mindretall som ønsker en sterkere orientering mot bevegelsene enn mot statsapparatet. Det bør legges til at verken i stortingsgruppa eller i det nye sentralstyret er det noe fast flertall for en linje om ikke å utfordre DNA.

Rekkene bak regjeringen

En pessimistisk bedømming fra venstre vil betone at Solhjell ble valgt, og med det den linja han representerer. Det er rimelig å tolke det slik at flertallet på landsmøtet syntes den nåværende opptreden i regjeringa er tilfredsstillende. Det skal komme helt eksepsjonelt dramatiske begivenheter om noe skal rokke ved måten en deltar i regjeringen på. Problemet er at dette veit også Jens Stoltenberg, som nå kan presse SVs regjeringssmedlemmer skritt for skritt til høyre i to år. Så i verste fall kan SV gå samme vei som De grønne i Tyskland. Det flertallet som krever at alle slutter rekkene bak regjeringen, har sin maktposisjon i partiet; nok fordi folk er politisk enige, men også takket være autoritære trekk som persondyrking, kontroll over innstillende komiteer etc. Oslo er én basis for denne fløyen, delvis på grunn av nærheten til makta. Et klart flertall av de ansatte sekretærene i parti- og stortingsgruppe sokner hit. Og høyrefløyen i Oslo SV har det siste halvannet året brukt et flertall til å renske ut folk på venstrefløyen fra verv. En annen basis er mindre lag utover landet, der den politiske hverdagen nødvendigvis blir knyttet til en

pragmatisk kommunalpolitikk. De større byene utenom Oslo graviterer derimot mot venstre, med Bergen, Trondheim og Stavanger som klare eksempler. For venstremiljøene i partiet er den største faren at de smuldrer opp ved at én og én frustreres og går over i passivitet eller ut av partiet.

En mer optimistisk bedømming av mulighetene kan dels hvile på den omfattende debatten som nå organiseres i og omkring partiet om hva sosialistisk politikk skal være, kalt «Verden til venstre». Diskusjonen skal romme økonomi og handel, miljø, klasse og kultur, feminisme, migrasjon og minoriteter, utdanning og forskning, geopolitikk, sosialistisk folkestyre og strategi for forandring. Hefter, bøker og konferanser vil komme. Kanskje kan diskusjonen skape et friere og mer radikalt parti blant dem som er medlemmer. Og det er lov å håpe at det kan skje en ny rekruttering fra «det reelle partiet». Når partiet etter valget i 2009 må summere opp hva slags resultater de siste års strategi har gitt, kan styrkeforholdene mellom strømningene i SV se annerledes ut.

Så får vi da ta en diskusjon om hvordan «det reelle partiet» best kan komme til uttrykk. Og håpe at det kan bæres fram både av de sosiale bevegelsene og av en kraftigere underliggende samfunnsmessig bevegelse i og utafor landegrensene. For vi er kanskje hverdagsplatonister, vi sosialister; drømmere vil noen si. Men tenker vi etter, husker vi likevel lærdommene fra den historiske materialismen: Verden har endret seg kvalitativt før, og spenningene i det virkelige livet har produsert nye antagonister. Å tro at verden slik den er i dag – det være seg som nordisk regulert kapitalisme eller rå nyliberal kapitalisme – skulle være historiens slutt punkt, er det mest naive. ■

MAGNUS MARSDAL

Nye muligheter, ny partikultur?

Jeg tror at Rødt kan ha betydelige muligheter som politisk prosjekt, men da må det utvikles en positiv partikultur.

SV demonstrerer i dette øyeblikk begrensningene ved partiets politikk og strategi. Stoltenberg-styret satser på å være raust med skuffelser. Og Ap har i mange sosialisters øyne for lengst demonstrert sine begrensninger. Også i fagbevegelsen føler flere at Det norske Arbeiderparti er transformert til Det norske Direktørparti for europavenner.

Mange i arbeiderklassen svikter et Ap som for lengst har mistet kontakt med klassen som skapte det. Men oppbruddet går til det radikale, folkelige høyrepartiet Frp. Eneste mulige motgift: Et radikalt, folkelig venstreparti.

Det finnes radikale, folkelige venstrekrefter i både Ap og SV. De gjør en viktig jobb. Men de taper. Elite-dominansen er for sterk i Ap. Og helt uten anklagelse, må det være lov å fastslå at middelklassekarakteren til SV ser ut til å være gjennomsyrende, total, uomgjengelig.

Fram til 2009 bør det være Rødts ambisjon å etablere seg som det folkelige og radikale venstrealternativet i norsk politikk. Vi trenger en synlig, rikspolitisk opposisjon som tør å bruke a-ordet (arbeiderklassen!). Som bryter ned middelklassemytene om det klasseløse samfunn. Som bygger bevegelse nedenfra mot finans-

ministerens skoleflinke formaninger ovenfra.

Da RV fikk sjansen

Spørsmålet er om Rødt/RV er modent for oppgaven. Mot slutten av valgkampen 2005 var plutselig RV inne med to, på målingene. RV var «på vippen», avgjørende for hvilket regjeringalternativ som ville ha flertall. Mediebildet rettet seg umiddelbart mot ytre venstre. Hva ville RV kreve? Noen mente RV kunne si noe slikt: «Vi vil støtte en sentrum/venstre-regjering nå ved første statsbudsjett, men med én absolutt forutsetning: Pensjonsreformen må opp på nytt for det nye stortingsflertallet.» Men nei. Det ville være å delta i politisk spill. Og det gjorde ikke RV.

RV fremmet ingen «på vippen»-krav da partiet fikk sjansen i 2005. I Oslo avviste andre kandidatene i et debattpanel kontant hele problemstillinga, reist av SV, ved å avfeie representantene fra SV, Ap og Sp med at «Alle dere er høyresida for meg». Logisk sett helt riktig, alle er til høyre for RV, men formallogikken imponerte antakelig ingen i forsamlinga. Mange opplevde det som et utslag av Sur Valgallianse. En valgallianse som, hvis

Jeg tror det sterke fokuset på «kommunisme» vs. «sosialisme» var en revolusjonær talisman, mer enn dypsindig, strategisk analyse.

den ikke settes på sidelinja, sørger for å sette seg selv der. Er dette mer enn en enkeltepisode? Har den sammenheng med en politisk kultur? Jeg tror kanskje det.

Revolusjonær usikkerhet

Svakhetene i RVs politiske kultur har nok sammenheng med at det revolusjonære venstre har vært så marginalisert siden 1930-tallet, at mange sosialister og kommunister har glemt at vi er her for å slåss om hovedstrømmen – *mainstream* – i arbeiderbevegelsen. Noen har til og med begynt å *dyrke* den marginaliserte tilværelsen, i en slik grad at de oppfatter ethvert snakk om mainstream som politisk suspekt. Dette er tegn på en politisk mentalitet som ikke bør føres videre. Hva slags mentalitet? Kort fortalt: *Mentaliteten til en tallmessig svak ytre venstre-gruppering som gjør hva den kan for å fornekte sin egen svake posisjon, ikke minst overfor seg selv.*

Det er bra å kunne se glasset som halvfullt, ikke halvtomt. Men det blir litt rart å snakke om at glasset er halvfullt, *minst!*, hvis det for eksempel er bare 1,2 prosent fullt. Det er bra å ha mot til å kritisere andre politiske retninger. Men det er like viktig å ha mot til å innrømme det, hvis Det Norske Arbeiderparti har tilført dette samfunnet et eller annet positivt, en eller annen gang. Det vil ikke lykkes å etablere en sterk rikspolitisk opposisjon til sittende regjering hvis ytre venstre prøver å gjøre dette gjennom en sektersk partikultur. Sagt på en annen måte: Det beste som kan skje regjerings-sosialistene er at Rødt holder fast på sekterske vaner og uvaner. Hva menes med sektersisme? Jeg vil forsøke meg med noen eksempler.

Militærspråk og moralisering

Internt i tallmessig svake grupper på ytre venstre kan det av og til virke som om det norske samfunnet til enhver tid befinner seg i borgerkrig, eller på randen av en slik. I det politiske språket går det mye i «kamper» og «fienden» og sånn. Og for borgerkrigeren er ikke norsk politikk delt i «saksområder». Den utspiller seg derimot på ulike «kampavsnitt», eventuelt på ulike «frontavsnitt i klassekampen».

I slekt med borgerkrigslogikken er de harde fordømmelsene av andre på venstresida og måten disse formuleres på. Tradisjonelt har kommunister ofte brukt merkelapper som «svikere» og «agenter for fienden»

om politiske konkurrenter nær ytre venstre. Slike polemikker likner det som i religiøse organisasjoner kalles *ekskommunikasjon* – den vantro støtes symbolsk ut av menigheten, han kan ikke lenger og trolig aldri igjen regnes som «en av oss». Ekskommunikasjon er effektivt og tidsbesparende for presteskapet. Den utstøtte trenger ikke lenger møtes likeverdig med argumenter, det holder lenge med den fastvidde merkelappen («kjetter», «vantro», «heks», «overløper», «reformist», «trotskist» etc.). Ekskommunikasjonen er en viktig metode for presteskap som vil røske opp konkurrerende spirer før de får tid til å blomstre. Den kan også skje i mildere varianter, gjennom latterliggjøring, stigmatiser-

ing, utfrysing. Hva de revolusjonære bør ha lært, etter runde med runde av den slags metoder under indre stridigheter, er at det er ingen sak å gjøre partiet lite.

I revolusjonære hoder disponert for en krigersk oppfatning av politikk, blir uenigheter lett å oppfatte som «skarpe angrep». Mentaliteten som brer seg da er «Du er enten med oss eller mot oss». Den krigerske holdningen oppleves av andre venstremiljøer ofte som overspent, smålig og retthaversk. Den bidrar også til at politikk reduseres til moralisering. Politikk blir de revolusjonæres ukorruperte kamp for det gode, mot det onde. Andre sosialistiske ståsteder fordømmes som karaktersvake knefall for det onde. Sett utenfra, framstår

Logikken som antydes er sånn: «Er du for et klasseløst samfunn? Ja, da er du for kommunisme. Og da er du jo *kommunist*! I Norge er det AKP som er kommunister. De andre på ytre venstre er sosialister. Det er også bra, men ikke *like* bra.»

de tallmessig svake smågruppers knallharde fordømmelser av alle andre lett som krampeaktige besvergelsesmer motivert av behovet for indre samhold enn av noen holdbar politisk strategi.

Hvis Rødt skal bygges opp til det radikale og folkelige venstrealternativet i norsk politikk, må moralske anklager erstattes med politisk kritikk og tydelige, radikale alternativer. Ofte makter RV dette i lokalpolitikken, for sjelden i rikspolitikken. I dag er RV i for stor grad et lokalparti med egen utenrikspolitikk. På nasjonalt nivå driver partiet lite med politikk og mye med teori og slagord. Før 2009 bør Rødt bli et lokalforankra parti med apparat og ledere som kan målbare en tydelig venstreopposisjon, også i rikspolitikken.

Kommunistisk presens

Litt for påfallende selvsikkerhet er ofte et sikkert symptom på usikkerhet. Og selvsagt er vi usikre, vi som tar til orde for et helt annet samfunnssystem som verden aldri har sett. Vi *må* nesten være mer usikre enn de som tar til orde for det eksisterende, det velkjente, det som alle vet omtrent hva går ut på, på godt og vondt. Det hjelper sjelden på usikkerhet å kamuflere den med skråsikkerhet. Men dette er det lang tradisjon for på ytre venstre.

Her vil vi nevne symptomet *kommunistisk presens*. Den som skriver eller taler i kommunistisk presens, forteller om forestilte framtidssamfunn som om de var her og nå. Hun skriver at «sosialismen er» sånn og sånn der andre ville skrevet at sosialismen «vil være» eller «bør være». «Sosialismen er eit samfunn på vegen til målet, eller første fase av kommunismen» skriver AKPs daværende nestleder Ingrid Balterzen (Rødt! nr 4 2005). Hun skriver gjennomgående i hele denne artikkelen at «sosialismen er ...» det ene og det andre. Hun bruker kommunistisk presens.

Det finnes mange, mange flere eksempler på det samme. Det er generelt et symptom på revolusjonær skråsikkerhet å erstatte «bør» med «er». Slik blir det i en politisk kultur der tvil er et tidlig symptom på svik, ikke på selvstendig tenkeevne.

Sett utenfra kan det ofte virke som om skråsikker retorikk og kommunistisk presens har en like viktig funksjon i å overbevise avsenderen selv, som i å overbevise andre. Rødt bør ha en politisk kultur som gjør medlemmene sikre nok til at vi også våger å være usikre.

Revolusjonære talismaner

Enhver revolusjonær gruppering vil måtte ha en retorikk der store spørsmål står sentralt. Kampen står jo om menneskehetens framtid. Men store ord kan også brukes til små formål, som å markere tilhørighet til en bestemt ideologisk gruppe innen et bestemt lands venstreside. Dette er den ideologiske sektas forhold til «teori». Karl Marx påpekte at «[s]ekten søker begrunnelsen for sin eksistens og fortrefelighet ikke i det den har til felles med klassens bevegelse, men i den bestemte ideologiske spesialitet som skiller den fra denne». Jo mindre en gruppering er, jo større blir behovet for en slik ideologisk spesialitet som man kan snakke høyt og lenge om.

Av og til behandler vi på ytre venstre et begrep som om det var en politisk talisman, altså en magisk gjenstand som gir uante krefter for de heldige som har tilgang til den. Det gjelder bare å bruke talismanen (begrepet) hele tida, så vil revolusjonær energi strømme gjennom bevegelsen. Nøyaktig hvordan uttrykket i praksis skal tolkes er ofte mindre viktig enn selve bruken av det. På 1970-tallet gjaldt det å insistere på at man var for «proletariatets diktatur». En annen yndet revolusjonær talisman har vært «demokratisk sentralisme». I dag har vi færre slike talismaner i Rødt. I AKP var det mot slutten

av partiets levetid mye snakk om «kommunisme».

I marxistisk tradisjon er kommunisme et ord for klasseløst samfunn. Sosialisme, derimot, er et ord for det arbeiderdominerte samfunnet man vil opprette etter kapitalismen. Dette er elementære begreper tenåringer støtt og stadig lærer seg på studiesirkel, i både Rød og Sosialistisk Ungdom. Sosialisme regnes som et første, nødvendig steg i retning kommunisme. Men sosialismen vil fortsatt være et klassesdelt samfunn, selv om det fundamentale dominansforholdet er snudd i arbeiderklassens favør. Man ser for seg at det fortsatt tar lang tid, en del generasjoner kanskje, før vi får slekter med så stor avstand til kapitalismen at klassemotsetningene har gått i glemmeboka, objektivt og subjektivt. Det er derfor vanlig å omtale sosialismen som «et overgangssamfunn».

Hvorfor velger da mange RV-ere i dag å kalle seg revolusjonære sosialister, og ikke kommunister? Det har ingenting med avsmak for tanken om klasseløst samfunn å gjøre. Det har å gjøre med avsmak for den politiske kultur og praksis som ble dyrket fram av kommunistpartiene i Sovjet og Kina, og dessverre også hos deres avleggere over hele Vesten. «Kommunistparti» ble gjennom 1900-tallets erfaringer ikke lenger synonymt med Marx' revolusjonære impulser. Kommunistparti ble i Norge et ord folk flest, og mange revolusjonære, forbinder med noe ganske så udemokratisk, utiltalende og politisk helt uakseptabelt.

AKP gjorde på 2000-tallet skillet mellom kommunisme og sosialisme til et av de viktigste poengene i sin offentlige propaganda. «Målet er ikke sosialisme, men kommunisme», fastslår nestleder Balterzen i *Rødt!* (4/2005). Hun forteller at «det er viktig å halda fast på kommunismen som visjon, fordi sjølv om me vil bort herfra og bort frå kapitalismen, så vil me også vidare enn

det klassesamfunnet som sosialismen kjem til å vera». Poenget er så viktig at Balterzen drar det igjen mot slutten av artikkelen: «Som eg sa i starten meiner eg det er viktig under sosialismen at ein har eit anna mål enn berre sosialismen, nemlig kommunismen.» I samme nummer av AKPs tidsskrift bekjenner Pål Steigan at «Som kommunist ser jeg ikke sosialismen som noe endelig mål». Steigan «ser sosialismen som et skritt på veien, men det jeg egentlig ønsker meg er å gå videre derfra til et samfunn uten klasser».

Det underliggende poenget er at bare den som kaller seg «kommunist» er for et klasseløst samfunn. Steigan skriver: «Jeg ser sosialismen som et skritt på veien [...] Men for å komme fram til sosialismen, er jeg veldig innstilt på å gå sammen med folk som ser på sosialismen som selve målet.» Logikken som antydes er sånn: «Er du for et klasseløst samfunn? Ja, da er du for kommunisme. Og da er du jo *kommunist*! I Norge er det AKP som er kommunister. De andre på ytre venstre er sosialister. Det er også bra, men ikke *like* bra.»

Men hva slags forankring hadde denne retorikken i virkeligheten? Hvor er den sterke fløyen på norsk venstreside som mer enn noe annet drømmer om *klasesamfunnet sosialismen*? En fløy som Steigan kan stå sammen med i den kommende borgerkrigen mot borgerskapet, men som deretter kommer til å motsette seg ethvert forsøk på klasseløst samfunn? En fløy som for alt i verden vil at samfunnet må og skal være klassesdelt, og derfor bare vil følge de ekte kommunistene halvveis? Jeg tror det sterke fokuset på «kommunisme» vs. «sosialisme» var en revolusjonær talisman, mer enn dypsindig, strategisk analyse. Men det venstresida trenger, er strategier for de mange, ikke besvergelses for de få.

Sett utenfra kan det ofte virke som om skråsikker retorikk og kommunistisk presens har en like viktig funksjon i å overbevise avsenderen selv som å overbevise andre.

Konspirasjon i krokene

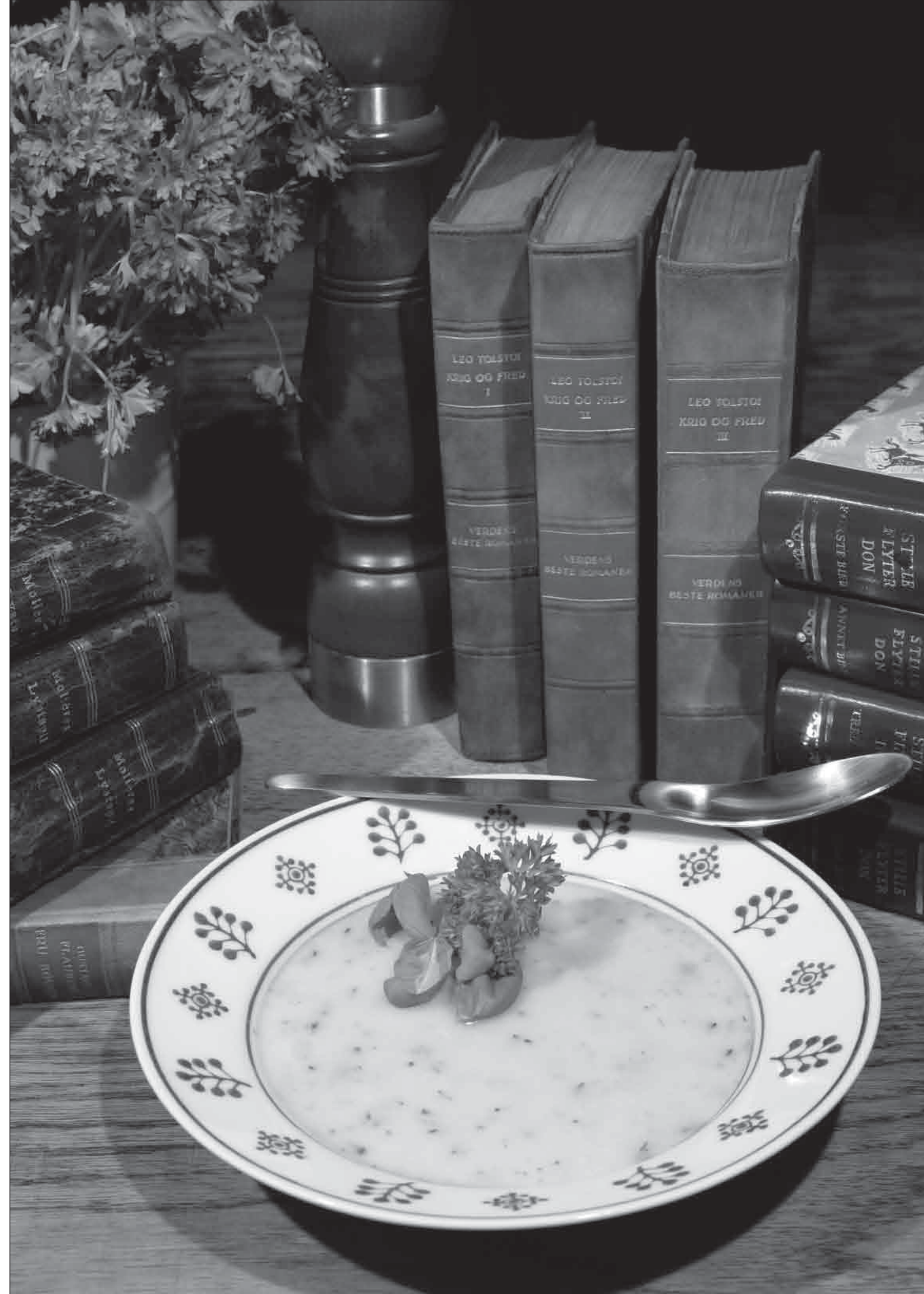
Få politiske krefter i Norge har vært så konspiratorisk anlagt som ml-bevegelsen. Noen sikkerhetstiltak og liknende har vært godt begrunnet. Andre tror jeg har hatt utelukkende indremedisinske virkninger. Hemmelighetskremmeri kan få små og ganske ufarlige grupper til å føle seg større og farligere. Sikkerhetspolitikken «sveisa folk sammen og gjorde den fjerne revolusjonen tydelig». Den var «en viktig del av ml-bevegelsens mytologi», forteller Pål Steigan i boka *På den Himmelske freds plass. Om ml-bevegelsen i Norge* (1985). Den tidligere partiformannen skriver: «Når jeg er på en sommerleir og får utdelt navnet «Petter» eller «Truls», så er det ikke en kjeft som trur at det gjør meg noe særlig hemmelig. Det er snarere en ed oss i mellom som betyr: «Glem aldri klassekampen!» I en sånn sammenheng fungerer det som en myte, et rituale, som kan ha en viss sosial funksjon».

Hvis denne sida ved dekknavnbruken – et religionslikt ritual som skulle styrke indre lojalitet – var litt viktig i AKP den gangen partiet hadde tusenvis av medlemmer, kan vi forestille oss at den samme sida måtte være kanskje enda viktigere i 2000-tallets AKP, som var noen få hundre. Hva er problemet? Det er at det går en grense for hvor mye helt spesiell internkultur med indremedisinske virkninger et politisk miljø kan dyrke fram uten å bli oppfatta som barnslige av folk flest, inkludert radiser flest. Kort sagt: Det er umulig å bli et radikalt, folkelig venstreparti hvis man dyrker indre stammeritualer og sin egen mytologi, uten hensyn til hvor latterlig man måtte framstå. Slik bygger man et kloster, ikke en folkebevegelse. (En annen ting er at «sikkerheta» heller ikke fungerer så veldig demokratisk, alltid.)

Grip muligheten!

Jeg tror Rødt kan ha betydelige muligheter som politisk prosjekt, hvis det utvikles en positiv partikultur. I et nytt venstreparti må det være lov å formulere oppgjør med svake sider i vår politiske kultur, uten å utsettes for den revolusjonære inkvisisjonens mistanker om at man kun er ute etter å kaste ut den revolusjonære ungen med det sure badevannet. Derfor er det positivt å se at det fantes tydelige tendenser til oppgjør med nettopp partikultur og væremåte også internt i AKP. 23 år gamle Mari Fjeldstad fra Bergen skriver i *Rødt!* (nr 4-2005) hvorfor veldig få av de hun har jobbet sammen med i Rød Ungdom vil bli med i AKP når de blir eldre: «Når eg diskuterer med dei, er det sjeldan politiske standpunkt som er grunnen til at dei ikkje vil vera med, men dei er kritiske til den måten me oppfører oss på og den sosiale kulturen me har. Eg har vore medlem i AKP i snart to år, og mi erfaring er at sjølv om noko av denne kritikken bygger på misoppfatningar, så er altfor mykje av den riktig.»

Vi andre på ytre venstre kan kanskje ha noe å lære av unge Fjeldstads ærlige holdning. Ikke fordi Rødt skal grave seg ned i gamle problemer, men fordi partiet har en jobb å gjøre. De politiske mulighetene for RV/Rødt har aldri vært større enn nå. Men skal partiet kunne gripe dem, kan det ikke ha en politisk kultur som er skapt for, og trives ganske godt med, politisk isolasjon. Arbeidsfolk flest lengter ikke etter de kalde og kloke «marxister» som alltid *vet* der hvor andre bare tror. Et radikalt, folkelig venstreparti på 2000-tallet blomstrer ikke i hendene på de bitre og steile. Det vi trenger er ikke de rene og ranke, som aldri tviler, som aldri hviler. Vi trenger å bygge videre på det positive, det ærlige, det folkelige. Vi trenger aldri mer Sur Valgallianse. ■

– Jeg står for alt jeg har sagt

I et åpenhertig intervju med Demo forteller biloppretter Hans Erling Willersrud om livet etter *Frp-koden*.

– Frp-koden? Ja, det var jeg som var arkitekten bak den, sier Hans Erling Willersrud.

Han er en helt vanlig fyr fra midt mellom Jessheim og Kløfta, men havna for litt siden midt i medias storm-øye. Stormen dreide seg om Magnus Marsdals *Frp-koden*, hvor Willersrud bidro med folkets røst. Og mens Marsdal har vært godt synlig i mediebildet denne våren, har Willersrud holdt seg i bakgrunnen. Han har takket nei til intervjuforespørsler fra Dagbladet, TV2, debattinvitasjon fra NRK – lista er lang.

Hva er det som gjør at mediene halser etter en biloppretter fra Frp-land? Mens politikere kappet om å vise hvor sjarmerte de var av campinglivet, var Willersrud en av de få Frp-velgerne som «sto fram» og representerte den tredelen av folket som vil ha Siv som sjef. Selv mener han det var tullete av Arbeiderpartiet å sette partisekretær Martin Kolberg til å lete etter Frp-koden.

– Det er jo bare å spørre en vanlig fyr på Kløfta, så får du den, sier han.

Han går med på et intervju med Demo på tross av at vi høres ut som en gjeng med SV-tullinger, som han mistenker for ikke å skjønne noe som helst av hvordan verden henger sammen. Så vi møtes på utekafé på Jessheim, mens styla biler og motorsykler kruser i rundkjøringa like ved.

Frp-land

– Frp har styrt kommunen i to perioder, og det har da gått fint, sier Willersrud.

– *Hadde du venta deg så mye oppstyr rundt boka til Marsdal?*

– De første to ukene var sinnssykt morsomme. Det første VG-oppslaget har jeg ramma inn. Men jeg mista noen kulturkjendiser jeg likte godt. Jeg visste ikke at Thomas Numme var så teit, sier han.

En annen som mista status var Sivert Høyem: Siden Frp-kode-hysteriet ble innleda med VGs oppslag med kulturkjendiser som uttalte seg nedsettende om Frps velgere, og kanskje særlig deres intelligens, har de to Madrugada-platene Willersrud fikk av den ene dattera gått i tusen knas.

– Det er så respektløst det disse folka sier. Vennene mine, både til høyre og til venstre, syns det er nedlatende å snakke om folk på den måten.

Han mener *Frp-koden* er med på å gi det brede lag av folket oppreisning.

– Det er helt rått av Magnus det han gjør. Du så jo hvor mye Frp gikk fram da boka kom ut! Jeg ringte Magnus og sa «takk, nå blei Siv glad». Jeg tror ikke han er klar over hva han har gjort. Nå er det sånn at hver gang kulturfolk rakker ned på Frp, så går de opp på målingene.

Nordheim-tribute

Frp-koden har blitt gjenstand for omfattende medie-debatt og kollektiv selvpisking fra politikere som bedyrer at de liker både camping, pølser og grilldresser. Willersrud var invitert til debatten i Redaksjon 1 der Marsdal, Siv Jensen og Vibeke Løkkeberg var blant deltakerne. Han ble ikke med, men så den på TV.

– Magnus var helt svart i øya. Hun Vibeke Løkkeberg lot ham jo ikke komme til orde! Men alle skjønner jo hvorfor kulturfolka er mot Frp, de ville jo tvunget dem til å jobbe.

Harleyen, som en kompis har hjulpet til med å lakere, er hjertebarnet. Lakken og motivene som er valgt har vakt oppsikt i motorsykkelmiljøet, med pinstripes og psycho tribal-mønster.

– Det er en sykkel til over en halv million. Det er kunst. Det har kosta blod, sier han.

En TV2-reporter som så sykkelten på en messe, spurte hvorfor den var lakka som den var.

– Jeg sa det var en tribute til Arne Nordheim, det er ingen som skjønner kunsten hans heller, flirer Willersrud.

Olsenbanden-nostalgi

Willersrud er oppvokst i en arbeiderklassefamilie, og lenge stemte han Arbeiderpartiet, som foreldre og beste-foreldre før ham. Men i 1999 snudde det. Willersrud hadde fått sympati for Carl I. Hagen og partiet hans.

– Det han sa var sant. I Norge i dag kan du være glad om du får hjelp når du trenger det. Jeg besøker mange gamle folk, og de får ikke det de trenger. Også kommer det ramp og pøbler og kaster egg på Hagen så han må holde taler bak politifolk med skjold, sier Willersrud.

Han lengter på mange måter tilbake i tid, ikke bare

til tida da arbeiderbevegelsen besto av skikkelige arbeidsfolk, og ikke kakser som Jens Stoltenberg og Jonas Gahr Støre.

– Det beste jeg veit er å se gamle Olsenbanden-filmer. Der ser du Oslo sånn som det var da det fortsatt gikk an å bo der, sier han.

– *Hvorfor kan man ikke bo i Oslo i dag?*

– Jeg kan gå på både Tøyen og Grünerløkka, jeg er ikke redd for noen. Men folk blir voldtatt flere ganger i uka, og du kan telle på en hånd hvor mange hvite mennesker du møter. Jeg har ikke noe imot innvandrere, jeg jobber med vietnamesere sjøl. De blir rasende når noen innvandrere i Oslo gjør noe galt, for de vet at alle får svi for det, sier han.

For han mener det er naivt å tro at det ikke er en økonomisk belastning for Norge med innvandringen.

– Mora og faren min bodde i en enkel hytte på Jar. Samfunnet utvikla seg, og de fikk vann, så vaskemaskin – til alle hadde det godt. Så er det noen som har begynt å utnytte det vi har bygd opp, sier han.

Han har mistet troa på at partiene på venstresida kan gjøre noe godt for folk flest i Norge.

Fagbevegelsen

– Hver gang venstresida får makta, sitter jeg igjen med mindre i lommeboka. Det står bare skatter og avgifter i hodet på Kristin Halvorsen, også bruker de bompengene til kollektivtrafikken. Og hvor blir det av pengene fra bilavgiften? Veinettet vårt faller jo sammen. Det blir ikke verre enn det er i dag. Jo mer en vanlig arbeidskar jobber, jo mer skatt må han betale. Eneste løsninga er å jobbe svart, og det er det mange som gjør.

Fagbevegelsen har han tro på – hvis de bare ville gjort ting litt annerledes:

– Fagbevegelsen må tenke nytt for å få med de unge. Nå kommer det ikke engang folk til bedriftene for å fortelle hva fagbevegelsen er. Hadde de brukt halvparten av pengene de sponser Ap med på et seminar for unge folk hvor de lærer hva arbeiderbevegelsen er og hva den betyr for dem, og så hatt en skikkelig fest, da kunne det skjedd noe.

Og Arbeiderpartiet beskriver han som «en korrump mafia».

– Det skriver Magnus om fra A til Å. De klarer ikke å gjøre noe så vanlige, hvite folk får det bra, og det kommer de ikke til å greie før Stoltenberg- og Heiberg-folka

er borte. Da Ap reiste til Union i Skien og snakket til arbeiderne, kom de bare med løgn. Der er det ingen som stemmer Ap lenger, det er jeg sikker på. Hvis ikke Ap begynner å gjøre som de lover, så er partiet dødt før valget i 2009, sier han.

Hva er galt med Harley?

Det er over to år siden han traff Marsdal for første gang. Med en bok om Frp i magen var trønderen ute og lette etter folket, etter Frp-velgerne. Han kjente nemlig ingen, noe som vel ikke er så uvanlig i Oslos venstresidekretser.

– Dere sitter jo bare på brune puber i Oslo og drikker øl og snakker om å redde verden. Alle ideologiene deres er vel og bra, men det holder ikke, dere skjønner ikke hvordan vanlige folk lever, sier Willersrud, og snur seg etter en motorsykkel med masse lyd i.

– Dere som er mot kapitalismen, dere er jo mot at folk kjører Harley eller har dyre fine biler, sier han.

Han er oppgitt over venstresidas insistering på å senke klimautslippene her hjemme.

– SV skjønner ikke at de ikke får redda verden ved å gjøre ting her hjemme. Våre utslipp er jo bare to promille, vi må reise til Kolahalvøya, eller rydde opp i fat-tige land, insisterer han tilbake.

Han mener det bare skal en hønsehjerne til for å skjønne at vindkraft løser mange problemer, likevel maser politikerne om gasskraftverk.

Står inne for alt

– Magnus skriver at mange Frp-velgere vil ha progressiv beskatning, Frp vil ha flat skatt. Hva mener du?

– Jeg mener en flat skatt på 20 prosent hadde vært passe. Så kan vi heller bruke oljepengene til å få fart på økonomien.

«Marsdals brautende, men joviale gjennomgangsfigur heter Hans Erling Willersrud, biloppretter og fra-fallen sosialdemokrat. Jeg håper virkelig det nystartede forlaget Manifest har latt Willersrud lese gjennom det som står om ham, for det er ikke snaue saker,» skrev Dagsavisens anmelder da boka kom ut.

– *Står du for alt du sier i boka til Marsdal?*

– Jeg leste gjennom side opp og side ned med manus, og det eneste jeg ba ham fjerne var litt banning. Han provoserte meg sånn, og da blei jeg forbanna. Men det var alt. ■

Den danske kulturkanon revisited

En homogen kollektiv identitet, en gårdsplads, en landsby, en landsbykirke, det er hvad den danske kulturkanon drømmer om – mens det foregår rabiate udrensninger af miljøer som før holdt til på Christiania og på Ungdomshuset Jagtvej 69, det hus som nu er jævnet med jorden.

Den 24. januar 2006 præsenterede Danmarks kulturminister Brian Mikkelsen den danske kulturkanon, en projekt som samler værker indenfor arkitektur, billedkunst, design- og kunsthåndværk, film, litteratur, musik og scenekunst som del af en obligatorisk kode, en slags tids- og stedsspecifik kapsel, i hvilken essentiel information om hvad *danskhed* er for en størrelse påstås at være indgraveret. Bladrer vi igennem bogen eller ser vi på netsiden¹ hvor de 242 værker fremvises ville det eventuelt springe i øjnene på nogle af os at blot 14 af de udvalgte kunstnere er kvinder. Skønt, Mikkelsen har gentagne gange understreget at kriterierne for at blive optaget i den danske kulturkanon er *kvalitet* og *slidstyrke*, og intet andet end det, vi er altså – påstås det – i et landskab hinsides diskurs og politik. Den danske kulturkanon er *vigtig for os*, siger Mikkelsen, men han begiver sig ikke af med at definere nærmere hvem dette «os» præcist henviser til.

På trods af det dynamiske, orangefarvede design på den officielle udgivelse *Kulturkanon* (Politikens Forlag, København 2006) og de mange tydelige signaler der skal få os til at forstå at der er tale om en *levende* og *interaktiv* kanon til *glæde* for alle, så er det nu et ganske anderledes indtryk jeg sidder tilbage med. Den danske kulturkanon understøtter traditionelle kunstarter, den opretholder fagskel og er med til at stabilisere det autonome værks betydning – dette i skarp kontrast til de seneste års kunstpraksis i Danmark hvor flere kunstnere arbejder tværæstetisk og ikke laver værk i traditionel forstand. Den danske kulturkanon er et tilbageskuende projekt som i desperation, på et hængende hår, forsøger

at bjerge en historieløs generation fra at forsvinde i en tsunami af populærkultur der strømmer ind over de danske grænser via de elektroniske medier. De fælles referencerammer er truet og afstanden krymper stadig, som ramt af en aggressiv globaliseringsvirus, mellem centrum og periferi.

Men på trods af det tegneserieagtigt heroiske i dette tiltag så præsenteres ideen om en kulturkanon som «et indforstået retrobegreb med nostalgisk aura»². Der er selvsagt intet galt i at bygge på en tradition, det skulle faktisk være umuligt at gøre andet, men traditioner bør undersøges med et langt mere åbent, kulturkritisk blik, sådan som det for eksempel gøres under *labels* som *cultural studies*, *visual culture* og performativitetsteori – og, mere konkret, på det eksplosivt populære tværfaglige fag Moderne Kultur på Københavns Universitet. Ud af de nævnte traditioner og fag springer en forståelse af værket som grunder det i sin historiske kontekst, som læser det i dynamisk samspil med sin samtid – en læsemåde som er i stand til, vil jeg påstå, at fatte – læse, kritisere – nyere hybride, tværmediale værker langt mere effektivt end en læsning grundet i en snæver hermeneutisk eller formalistisk værkforståelse, en sådan som Mikkelsen tilsyneladende hylder når han anråber kriterierne for sin kanon med et hujende «kvalitet, kvalitet, kvalitet!»

Den danske kulturkanon er en nostalgisk konstruktion som forsøger at hele et afsavn med sværmerisk følelsesfuldhed; den søde sang om et hjem som engang var vor alles – en homogen kollektiv identitet, en gårdsplads, en landsby, en landsbykirke, det er hvad den danske kulturkanon drømmer om. Og i dette ligner Brian

Mikkelsens kulturkanon vældig Harold Blooms projekt *The Western Canon* (1994), et projekt som ligeså forsøger at genskabe en tabt verden via restaurering. Og Bloom positionerer sig netop eksplicit aggressivt op imod en *cultural studies*-tradition, med hints til både Frankfurterskolen og de franske poststrukturalister:

Finding myself now surrounded by professors of hip-hop; by clones of Gallic-Germanic theory; by ideologies of gender and various sexual persuasions; by multiculturalists unlimited, I realize that the Balkanization of literary studies is irreversible. (Bloom s. 517)

Men Mikkelsens kulturkanon skulle da støde på kritik undervejs. Både en alternativ kvindekanon og en «perkerkanon» («perker» er det samme som det norske «pakkis» – omtalte kanon bestod af multikulturelle, hybride værker) blev lanceret. Og filminstruktøren Lars von Trier brændte i raseri det danske flag af og betakkede sig i et åbent brev til kulturministeren for at få sit værk læst ind i et opbyggeligt, danskhedsdefinerende koncept. Mikkelsen selv lukkede katten ud af hatten da han udtalte de følgende ord ved De Konserveratives landsmøde 25. september 2005: «En middelalderlig muslimsk kultur bliver aldrig lige så gyldig herhjemme som den danske kultur, der nu engang er groet frem på det stykke gamle jord, der ligger mellem Skagen og Gedser og mellem Dueodde og Blåvandshuk.» Udtalelsen kom i den grad bag på kanonudvalgets medlemmer, som på ingen måde kunne tro at det var et poli-

Kanonudvalgets medlemmer kunne på ingen måde tro at det var et politisk projekt de deltog i. Du godeste.

tisk projekt de deltog i. Du godeste. Udvalget genoptog først sit arbejde efter at kulturministeren officielt havde beklaget med de følgende ord: «Kulturkanonen er et folkeligt projekt, en gave, hvor vi kan gå på opdagelse i vores kunst; hele værdidiskussionen er jo en kamp mellem fundamentalisme og demokrati, men det er to forskellige diskussioner, som man må holde adskilt.»

Jo, hvor «vi» kan gå på opdagelse i «vores» kunst – Mikkelsen springer igen let hen over det grundlag som han har bygget sin kulturkanon på, et grundlag som nødvendigvis må forblive i det skjulte. Fra en anden vinkel bliver det svært at anskue Mikkelsens kanonprojekt som et tegn løsrevet fra diverse mere eller mindre drastiske ændringer i de danske kulturlandskaber. Så som den såkaldte karrikaturkrise der ekspanderede udfra Morgenavisen Jyllandsposten og – i et københavnsk perspektiv – de rabiate udrensninger af miljøer som før holdt til på Christiania og på Ungdomshuset Jagtvej 69, det hus som nu er jævnet med jorden. Den Anden, kræver man, må fremtræde som et civiliseret *show*, som et simulakrum lig en panfløjtespillende indianer på Strøget. For intet skal få lov at forstyrre *the smooth transactions* i det danske land.

Noter

- ¹ [Http://www.kulturkanon.kum.dk/](http://www.kulturkanon.kum.dk/)
- ² Formuleringen er lånt fra Hanne-Louise Johannesens, Tina Rauns, Karen Klitgaard Poulsens og Louise Wolthers indledning til tidsskriftet *Kvinder; Køn & Forsknings* temanummer om kulturkanoner nummer 1/2006. ■

En fortelling om utnyttning

Til tross for at det er direkte og indirekte sammenheng mellom vår velstand og fattigdommen i verden er det urovekkende lite debatt om vår rolle i utnyttningen. De færreste nevner at det tjener vår interesse at «de andre» forblir i fattigdom.

Ifølge FN lever vi nordmenn i verdens beste land. Men samtidig som Norge er en velferdsstat med høy levestandard og levealder kan FN fortelle at 30.000 barn dør av sult og underernæring hver dag i den tredje verden, samt at to milliarder av verdens befolkning lever i ytterste fattigdom. Hvordan kan vi rike leve midt i et hav av fattigdom uten at flere i vesten protesterer? De globale forholdene tatt i betraktning gjør det helt betimelig å spørre hvorfor de 68.000 som gikk med bøsser for tv-aksjonen i år ikke heller marsjerte inn på regjeringsskvar-talet for å kreve at utbygtingen av verdens fattige blir satt øverst på den politiske agendaen.

For det er en direkte sammenheng mellom forholdene i rike og fattige land. Vi ble rike fordi de andre ble fattige. Kongeriket Norge-Danmark har også vært en del av denne historien, blant annet holdt vi slaver på de Vestindiske øyer. I dag holdes utnyttningen ved like ved hjelp av mekanismer som u-landsgjeld, tollmurer og ved at fattige land kun får drive med råvare dyrking fremfor å utvikle moderne industri. Også oljeformuen er direkte og indirekte med på å opprettholde fattige lands underlegne posisjon. Vår velferd avhenger av så høye oljepriser som mulig. Men siden flertallet av verdens fattige befolkning lever i land som ikke har oljeinntekter, og må importere olje for at markedene deres skal fungere, fører høy oljepris til lavere tilgjengelighet på livsnødvendige varer og svekker disse statenes økonomi.

Konsekvensen er altså at fattigfolk får det vanskeligere. Og selv uten oljeinntekter er store deler av vårt forbruk avhengig av at andre forblir i fattigdom. Prisene på varene i butikken holdes nede fordi de som produserer dem har lave inntekter. Dette gjelder alt fra datautstyr, klær og elektronikk til mat.

Journalisten som sheriff

Til tross for at det er direkte og indirekte sammenheng mellom vår velstand og fattigdommen i verden er det urovekkende lite debatt om vår rolle i utnyttningen. For bare de færreste nevner at det tjener vår interesse at «de andre» forblir i fattigdom.

I etterkant av avsløringer om uetiske forhold ved kaffeplantasjene som norske Friele kjøper fra, stilte Thomas Ergo fra Dagbladet spørsmålet om hva Friele skulle gjøre med alle de andre uetiske produktene i sortimentet. «Det får vi ta en annen gang,» svarte Christian Sulheim.¹ Det var tydelig at debatten i et større perspektiv var noe man helst ville unngå – og at Ergo ved å stille spørsmålet opererte i ytterkanten av hva som forventes av mediene. Spørsmålet ble heller aldri fulgt opp.

Innenfor mediedekningen kan man ifølge fredsforsker Johan Galtung skille mellom struktur- og punkt-belysning. Punkt-belysning handler om enkelte episoder (eller enkeltprodukter, som i eksempelet med Friele),

gjørne fortalt i en form med skurker og helter. Struktur-belysning derimot, handler om å se på de underliggende forskjellene og historiske betingelsene som muliggjør urettferdighet. Den første formen for journalistikk gir en umiddelbar tilfredsstillelse for journalisten som fremstår som en slags sheriff – som Thomas Ergo når han arresterer Friele Kaffe. Den andre formen for dekning går i mot både publikums og medieeiernes forventninger til hva en nyhet skal være. Ifølge Galtung avfeies ofte struktur-belysning som en form for «olds», i motsetning til de forventede «news», som helst skal fokusere på personer og de seneste begivenheter. Men med bare punkt-belysning mister man overblikket over den virkelige urettferdigheten – årsakene til at folk lider, og hvordan det henger sammen med den systematisk skjeve fordelingen av verdens ressurser.

Forbrukeravmakt

Den mest effektive fortellingen som tar brodden av kritikken om vår rolle i verdens fattigdom, står markedet for. Ifølge Douglas Holt, professor ved Oxford, er problemet med forbrukerboikotter at misnøyen, som burde vært formulert som en politisk kritikk for å være effektiv, istedenfor ytres mot enkeltmerker og derfor gir markedet mulighet til å tilpasse seg. Kritikkverdige økonomiske forhold kan enkelt manipuleres bort ved at selskaper skjuler sin egentlige politikk bak intetsigende

rapporter. Det er blitt vanlig praksis å lage egne merkeordninger og retningslinjer for å berolige forbrukerne, ofte under vignetten «Corporate Social Responsibility». Pia A. Gaarder skriver i en rapport fra Norwatch at de etiske retningslinjene dessverre er frivillige og utarbeidet av selskapene selv.² Douglas Holt går så langt som å si at kritikk fra forbrukere bare fungerer som informasjon markedet bruker til å fornye seg selv. Hans poeng er at selskaper gradvis tilpasser seg kritikk ved å pynte med nye fortellinger om seg selv og sin etikk.

Et godt eksempel er markedsføringen av «Bendit»-bananer fra Bama, som blant annet vektlegger etisk produksjon i landene det importeres fra. Problemet var bare at på Dole-plantasjene i Ecuador jobbet arbeidere for en lønn på ca. 160 dollar i måneden, halvparten av det de trenger for å leve greit. Arbeiderne fikk heller ikke fagorganisere seg, og hadde dessuten et helseskadelig arbeidsmiljø. Da avstanden mellom kampanjen og virkeligheten ble avslørt av Brennpunkt, rykket Bama som tilsvar ut helsides annonser i landets største aviser og bedyret sin uskyld og at dette var nytt også for dem. Bjørn Tore Heyerdahl, leder i Fairtrade Max Havelaar, skrev etterpå en kommentar i Dagsavisen som støttet Bama om at det «(...) ikke [er] noe galt i at bedrifter er blitt mer bevisste på sitt samfunnsansvar. Vi som forbrukere må anerkjenne og støtte slik innsats.» Men hva om innsatsen ikke stikker dypere enn det gjør

Kritikk fra forbrukere fungerer bare som informasjon markedet bruker til å fornye seg selv

i eksemplet Bama? Handler ikke innsatsen da bare om å dekke vårt behov for beskyttelse mot sammenhengene mellom vår og de fattiges virkelighet?

Den samme kritikken kan reises mot U2s frontfigur Bono og den mediebaserte kampanjen for sletting av u-landsgjeld. Da Norge nylig gikk inn for faktisk sletting av 520 millioner i gammel statsgjeld, en rest fra den såkalte skipseksportskampanjen, kom i ettertid flere vestlige land på banen med skarp kritikk. Ifølge disse kritikerne hadde Norge brutt «kreditorsolidariteten» med de som fortsatt tjener på å opprettholde gjelden.³ Et annet stort problem er «gribbefond» som kjøper opp u-landsgjeld og så krever denne tilbake når land får ekstra midler fra ettergitt gjeld, med vestlige domstolers velsignelse. Ifølge Aksjon Slett U-landsgjelda (SLUG) står slike fond nå i fare for å nulle ut alle fordelene fra G8s gjeldssletteløfter. Eksempelene viser at fortellingene statsledere som Putin og Blair har drevet gjennom rundt Live-Aid har vært viktigere enn konkret å gjennomføre slettingen av gjelden. Virkeligheten er altså ikke like rosenrød som når Bono håndhilser på statsledere og lover oss kollektiv skyldlettelse. Jostein Hole Kobbelvedt, som har bakgrunn fra både Changemaker og SLUG, uttalte i fjor til *Klassekampen* at de internasjonale finansinstitusjonene har forstått at kritikken kan svekke legitimiteten deres og derfor har lagt mye prestisje i å fremstå som om de responderer på kravene om sletting av gjeld. Konklusjonen hans er allikevel at dreiningen hovedsakelig ligger på det retoriske planet.⁴ Ikke helt ulik den vi ser når merkeklær som Diesel selger «aktivist-tøy» eller bruker subkulturelle markører i markedsføring.

Vi beskytter oss

Filosofen Thomas Pogge har levert et av de viktigste bidragene om global rettferdighet de seneste år. Han mener det avgjørende skrittet for å utslette fattigdommen er at vi ikke bare oppfyller den positive plikten til «å hjelpe» når det gir små omkostninger for oss selv. Hans poeng er tvert imot at vi har unnlatt å følge en enda sterkere plikt – til «ikke å skade». Det gjør vi ved å unngå å avvikle en global institusjonell orden som fratar

store deler av verdens befolkning grunnleggende sosio-økonomiske rettigheter.

Det burde være innenfor rekkevidde nå som vi har større tilgang på informasjon om verdens tilstand enn noensinne. Mediene viser løpende bilder fra de fattiges virkelighet, og det er nok av dokumentarister og forfattere som John Pilger og Naomi Klein som lever av å vise frem elendigheten. Men mediens nitidige punktdekning, hvor strukturene og de globale utbyttingsforholdene ikke tas opp, bidrar til å ekskludere de fattige fra vårt moralske univers, fordi disse frir oss fra å se at vår velstand hviler på dem som lider andre steder i verden.

Et grotesk utslag av mediedekningen er at urettferdighet effektivt framstilles som naturlig, ingen påpeker at fattige land ofte tvinges til å bruke det som kunne vært matjord til å dyrke billige råvarer til vestlige land for å betale tilbake u-landsgjeld. Mediene tåkelegger dessuten den globale utnyttningen ved å hovedsakelig skrive ut fra et nasjonalt perspektiv.

Den samme tåkeleggingen tar også politikerne seg av. Da tidsskriftet ARR spurte norske politikere om hvorfor de høye dødstallene blant barn i den tredje verden ikke settes øverst på den politiske dagsorden, svarte Kristin Halvorsen at «Norge gjør en solid innsats for å lindre nød gjennom bistands- og nødhjelpsbevilgningene våre, og gjennom mange menneskers frivillige innsats».⁵ Eksempelet viser hvordan Norge som «raust giverland» er en viktig fortelling for å holde de fattiges virkelighet unna vår virkelighet. Men ressursene rike land som Norge henter ut av fattige land, er av mange antatt å være langt mer verdt enn bistanden vi gir tilbake. Norges status som «best i klassen» blant giverland gir derfor en hul klang, all den tid man vet at dette er en fortelling som trekkes frem oftere enn fortellingen om at vi faktisk tjener på fattige land.

Noter

- ¹ *Dagbladet* 3.12.02
- ² [hwww.norwatch.no/filer/tekstilrapport.pdf](http://www.norwatch.no/filer/tekstilrapport.pdf)
- ³ *Morgenbladet* 13.10.06
- ⁴ *Klassekampen* 20.2.06
- ⁵ *ARR* nr. 3-4/2003

Om å feie for egen dør

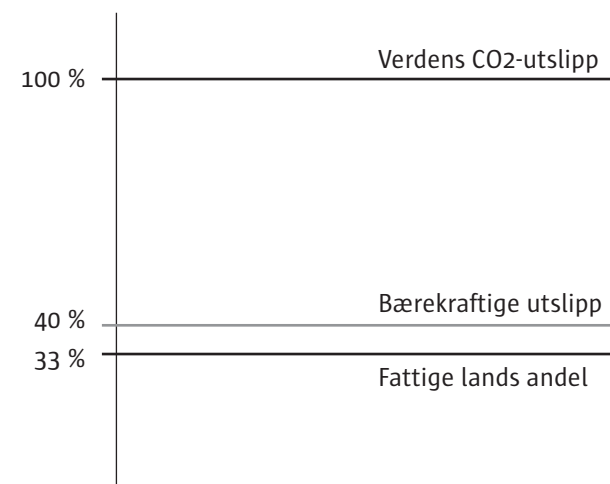
En figur og noen argumenter som viser at Norge må ta mye av sine klimakutt her hjemme.

Figuren er enkel nok. Øverste strek viser verdens totale CO₂-utslipp, som ligger på rundt 27 milliarder tonn i året.¹ Nederste strek viser fattige lands andel av disse utslippene². Streken i midten indikerer et bærekraftig utslippsnivå av CO₂, i følge utregninger fra FN's klimapanel Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC).³

Så hva forteller dette oss? Som vi ser slipper fattige land ut mindre enn differansen mellom det bærekraftige nivået og verdens totale utslipp. Om det så skulle være billigere å kutte 100 prosent av fattige lands utslipp (noe som ville bety at de stoppet å fungere) enn å kutte utslipp av *ett eneste* gram CO₂ i rike land, er det ikke nok til å bringe oss ned på et bærekraftig nivå. Det betyr at noe av kuttene nødvendigvis *må* komme i rike land, og dermed også her i Norge.

Faktisk viser utregningen at ganske mye av kuttene må skje i rike land. I dag er det vesentlig billigere å rense CO₂ i land som nesten ikke har gjennomført rensetiltak enn i land som allerede har investert mye i rensing, for de rike landene har allerede iverksatt mange av de billige rensetiltakene som fins, mens man i fattige land kan få gjort ganske mye med beskjedne investeringer. Likevel vil ikke prisen holde seg så lav. Etter at alle kullkraftverkene i Kina har fått rensfilter, blir neste steg dyrere. Og neste etter det dyrere igjen.

På et tidspunkt vil det ikke lenger være billigere å rense i fattige land enn i rike, og dette punktet vil nås lenge før CO₂-utslippene når null. Altså vil mye mindre enn 33 prosent av verdens kutt komme i fattige land. Siden verden må kutte 60 prosent av sine utslipp, må *minimum* 27 prosent, sannsynligvis mye mer, av verdens utslippsreduksjon foregå i rike land. Spørsmålet er om Norge, som gjennom sin oljeutvinning er ansvarlig for betydelige utslipp, kan nøye seg med å kutte like lite som andre land. Jens Stoltenbergs «klimarevolusjon» om å kutte 30 % av Norges utslipp, mest i utlandet, er uansett altfor lite. Og Siv Jensens krav om at kutt må foregå i utlandet, for at det ikke skal gå ut over nordmenns livsstil, er helt borti natta. Her er det bare å sette i gang. ■

¹ <http://siteresources.worldbank.org/INTDATA/64199955-1178226923002/21322619/LGDB2007.pdf>

² Som over. Fattige land inkluderer lavere mellominntektsland.

³ Les kortversjonen på <http://www.ipcc.ch/SPM040507.pdf>.

HILDE CATHRINE HAUG

Digital Djupedal skuffar

– Kunnskapsminister Djupedal er arrogant andsynes forlagskompetansen, meiner forlagssjef Reidunn Guldal i Aschehoug Undervisning. Hun er uroa for styresmaktene sine inngrep i læremiddelfeltet.

Då den raud-grøne regjeringa overtok i 2005, var eitt viktig mål å tilby elevar i vidaregåande skule gratis læremiddel. Men av mange grunnar greidde ikkje regjeringa å innfri dette løftet fyrste året av Kunnskapsløftet, og for å koma fyrsteårselevane i reforma i møte vart det i revidert nasjonalbudsjett våren 2006 løyvt 50 millionar kroner til kjøp eller utvikling av digitale læremiddel. Ingen av desse midla vart fyrste kull til del. I staden for å bruka midla til å kjøpa nyutvikla digitale læremiddel, valde fylka å samla seg om ein felles søknad om sjølv å utvikla heildigitale læremiddel. Fylka starta eit prosjekt, NDLA (Nasjonal digital læringsarena), som har som ambisjon å utvikla statsstøtta heildigitale læremiddel i alle fag i vidaregåande skule. Og dei ville byrja med fag der det frå før var utvikla svært omfattande ressursar til den nye reforma: norsk og naturfag. I vår vart det løyvt 15 millionar til dette prosjektet. For kvart fag blir det sett ned eigne redaksjonar, fortel Reidunn Guldal.

– NDLA er ikkje anna enn eit uttrykk for mistillit og arroganse andsynes forlagskompetansen. Når Øystein Djupedal løyver pengar til ein ny aktør, er det vanskeleg å tolka det på ein annan måte. I fleire samanhengar har han til og med uttrykt klart at han ikkje er imponert over forlaga sine bidrag. Så synd, berre, at han ikkje har sjekka synspunkta sine mot realitetane. Det skjer mykje spanande i etablerte forlagsmiljø i samarbeid med skular og forskarar for å utvikla ressursar der det digitale mediet kan bidra positivt til læring. Som læremiddelutviklarar har vi trudd at alt vi har gjort for å møte krava i Kunnskapsløftet om digital kompetanse og digitale læremiddel, skulle tena både skulen og oss. I staden opplever vi at kompetansen vår blir trekt i tvil. NDLA-løysinga er i beste fall eit naivt prosjekt, i verste fall ein kynisk metode for å spara pengar på læremiddel til elevane, seier Guldal.

Serie: Skulebøker

I 2007-årgangen er Demos spalte om akademias vigd emne lærebøker. Demo spør: Kva forteljing om samfunnet får elevane servert i bøkene, kva lærer dei om store samfunnsproblemer? Kva konsekvensar får det for kvaliteten at forlaga tener så store pengar på lærebøker? Og finst det

lærebøker som talar like mykje til Preben som til Ronny?

I dette nummeret: Forlagssjef Reidunn Guldal i Aschehoug Undervisning fortel om læremiddelproduksjon og Djupedal sin mistillit til forlaga.

I beste fall er dette eit naivt prosjekt, i verste fall ein kynisk metode for å spara pengar

Blind pc-tillit

Guldal er skeptisk til den blinde tillita til pc-en som læremiddel. Mange skular kjøper pc-ar for pengane dei har fått til læremiddel.

– Akershus fylkeskommune skal til dømes kjøpa pc-ar til alle elevane på andretrinnet på vidaregåande skule, og det kan dei ikkje få til utan å redusera innkjøp av bøker eller digitale læremiddel. Lærarar blir difor oppmoda til å finna gratisressursar i faga, slik at skulane får råd til innkjøp av pc-ar. Ein pc er fyrst og fremst eit verkty; skal ein tileigna seg kunnskap, må ein ha tilgang til innhald. Å venta at lærarane skal finna eller sjølve utvikla innhald som er tilpassa dei spesifikke læreplanane, er å flytta fokus frå den profesjonelle lærargjerninga som er å vera ein formidlar og rettleiar i møte med eleven, hevdar Guldal.

Den tradisjonelle læreboka vil ikkje tapa fullstendig terreng i framtida, meiner ho.

– Men lærebøkene endrar seg når det digitale tek sin naturlege plass. Den akademiske tradisjonen, der refleksjonar og samanhengande resonnement gjev støtte for læring, gjer seg rett og slett betre i bok enn på skjerm. Bøker er unike. Dei gjev oversikt, dei er bestandige, og dei held det språklege i hevd. Anna stoff legg vi inn i det interaktive digitale mediet, som kan oppdaterast og utviklast kontinuerleg.

Aschehoug Utdanning gjev altså ikkje berre ut bøker.

– Vi lagar læremiddel, og det er så mykje meir. Aschehoug har ein portal som heiter Lokus, med digitale

ressursar til kvar lærebok. Til det nye historieverket *Tidslinjer 1* kan ein mellom anna finna kjelder, bilete, dynamiske kart, eit metodekurs, interaktive oppgåver og heile læreboka lesen inn i eit format som elevane kan lasta ned på mp3-spelaren sin. Der kan også læraren finna verkty og ressursar til hjelp i undervisninga. Vi lagar ein eigen inngang for lærarar, der dei kan finna undervisningsopplegg slik at dei til dømes får hjelp til den store, nye oppgåva det er å integrera digitale verkty og arbeid med digitale ressursar i undervisninga som heilskap. Vi skal vera tre skritt, men ikkje sju mil framfor dei lærarane som treng hjelp til å fornya seg. Vi er varsame med å gjera dei pedagogiske løysingane for styrande i sjølve elevbøkene. Det er læraren si profesjonelle oppgåve å velja metode, seier Guldal.

Grundig læreverk

Guldal fortel om den omfattande prosessen det er å laga eit læreverk. Endringar i læreplanane styrer utgjevinga av nye læremiddel. Læremiddelforlagsfolka si samfunnsoppgåve er å tolka gjeldande læreplanar og utdanningspolitiske ambisjonar, meiner ho. Det er ein lang veg frå idé til ferdig verk.

– Nye bokkonsept er ofte forlagsinitierte. Vi vil nå ut med læremidla våre, og må difor finna ut kva som treff brukarane. Vi gjør marknadsundersøkingar for å finna ut kva det er ved læreverk som gjer dei til god brukslitteratur og gode læringsverkty. Så analyserer vi funna frå undersøkinga og lagar eit konsept ut frå resultatet. Forfattarane våre er fagfolk og pedagogar som har

kjent behova i skulen på kroppen. Det er ei utfordring å finna gode forfattarar som saman med forlag og medforfattarar kan skapa eit heilstøpt verk.

Ho forklarar prosessen med å visa til det tidlegare nemnde nye læreverket for historie på VG2-trinnet, *Tidslinjer 1*. Bak *Tidslinjer 1* står forfattarar med historiefagleg kompetanse; ein amanuensis, ein professor, tre lærarar og ein lokalhistorikar: Tore Linné Eriksen, Ole Kristian Grimnes, Jørgen Eliassen, Ola Engelién, Lene Skovholt og Knut Sprauten. Dette teamet har både brei kompetanse og spisskompetanse, og dessutan lærar-røynsle, fortel Guldal, som sjølv har vore lærar.

Guldal er medviten om vanskaner med å treffa alle typar elevar i ei og same bok, og er ikkje sikker på om det er mogleg å få til heller. Men ho trekkjer fram det ho kallar ein differensieringsmodell i *Tidslinje*-boka, som ein freistnad på å møta fleire lesartypar.

– Framfor kvart kapittel har vi innleidd med to sider «Nærbilete», der vi presenterer ei subjektivt orientert og engasjerande forteljing som er ein opptakt til innhaldet i grunnteksten som følgjer. Etter grunnteksten kjem eit oppslag kalla «Perspektiv», ein fordjupingstekst som utfordrar til å sjå den einskilte historiske epoken i eit spesielt perspektiv. Ved hjelp av denne modellen kan teksten skapa interesse hjå ulike typar mottakarar.

Avlivar myte

To redaktørar har arbeidd i full stilling i eitt år med *Tidslinjer 1*. Dei seks forfattarane har lagt ned tilsvarande tid. Formgjevaren har arbeidd med boka i om lag tre månad-

er, biletredaktør om lag det same. Redaksjonssekretær, produksjonskonsulent og marknadsførar har gjort sitt.

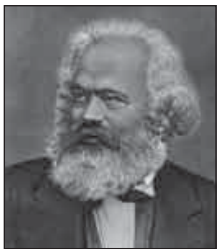
– Dette er eit stort apparat. Vi har også arrangert samling med lærarar der dei fekk gje tilbakemeldingar på boka, og elles hatt presentasjon av verket over heile landet. I tillegg sender vi ut gratis vurderingseksemplar til lærarane, fortel Guldal.

– Det ligg opptil fem årsverk bak eit slikt verk. Det burde folk vita før dei klagar over at læreboka kostar 438 kroner! Kva er det som gjer at slik litteratur ikkje blir verdsett i Noreg? Få ting er så vanskeleg for ein fagperson som å skriva lettfatteleg og godt om sitt eige omfattande felt for eit publikum i vidaregåande skule, men det trur eg ikkje folk tenkjer over.

For å ha kraft til heile tida å utvikla dei læreverka som skulen treng, trengst det pengar, meiner Guldal, og Aschehoug Utdanning er ein privat aktør som må få desse pengane gjennom sal. Men det er ein myte at forlaga tener feitt på å gje ut lærebøker, hevdar ho. Ei bok som kostar 400 kroner hjå kunden, gjev ikkje meir enn om lag 20 % til forlaget når alle andre ledd har fått sin del. Det forlaget sitt att med skal altså dekkja alle interne kostnader, og i tillegg gje pengar til vidare utvikling. Og så finst det alltid stor risiko knytt til kvar utgjeving, ifølgje Guldal.

Dei som meiner det er dyrt å vera vidaregåande-elev og at forlaga skor seg på elevane, ser ikkje innsatsperspektivet, avsluttar Reidunn Guldal.

– Det er liksom skammeleg å tena pengar på kunnskap i Noreg. ■

MARXISME ETTER MARX

HENRIK KARLSTRØM

Frigjøringspedagogen

Gjennom sitt arbeid med fattige gruvearbeidere som ikke hadde forstått hva slags arbeidskontrakter det var de hadde satt krysset sitt på, utviklet Paulo Freire sin kritiske pedagogikk. Lærings-situasjonen skulle anspore til ønsket om å lære mer, for å kunne ta makt i egen hverdag. Dette var pedagogikk for frigjøring som ble tatt i bruk verden over.

Paulo Freire (1921–1997) er en av de viktigste bidrags-yterne til moderne kritisk pedagogikk. Gjennom systematisk kritikk av sin samtids forståelse av hva læring var og skulle tjene til, kom han fram til en måte å tenke pedagogikk på som satte de som ble utdefinert av samfunnet i sentrum. Han hentet inspirasjon fra marxistisk og postkolonial tenking. De undertryktes frigjøring måtte være deres eget verk.

Brasil på 1940-tallet var ikke noe sosialdemokratisk nirvana. Store deler av befolkningen hadde ingen utdanning i det hele tatt, og svært få kunne lese og skrive. Samtidig krevdes det lese- og skrivekyndighet for å kunne stemme. Det var i denne situasjonen at Freire gikk til sin nye jobb som utdanningsansvarlig i Pernambuco-provinsen, i 1946. Gjennom sitt arbeid med fattige gruvearbeidere som ikke hadde forstått hva slags arbeidskontrakter det var de hadde undertegnet med et kryss, utviklet Freire kimen til det som senere skulle bli hans kritiske pedagogikk.

Freires pedagogikk sprang ut av erkjennelsen av at folk ikke så verdien av utdanning i sine egne liv. Det fattigfolk lærte på skolen hadde minimal betydning for deres evne til å klare seg. Gjennom å basere læring på deres reelle situasjon, kunne analfabeter komme til den erkjennelsen at utdanning var noe de hadde behov for i hverdagen. Man måtte skape ønsket om å lære før man begynte med læringen.

Hvis skolen ikke fantes

Et viktig poeng i kritisk pedagogikk var å minske avstanden mellom lærer og elev. I stedet for klasserom

og klasser skulle læringen organiseres gjennom såkalte kultursirkler. Her kunne de som ikke kunne lese, skrive eller regne, komme med sine problemer, som man i fellesskap søkte å finne en løsning på. Hvis problemet var at man ikke forsto arbeidskontrakten sin, skulle man sammen gå inn for å lære å lese det som sto der, slik at man sto bedre rustet til å gripe inn i egen livssituasjon og forandre den. I slike sirkler skulle det ikke være noen autoritær lærer, men heller en tilrettelegger, som allerede kunne lese og skrive, og som bisto med kunnskapen de andre i sirkelen etterspurte.

Med et slikt utgangspunkt hjalp det ikke med den gamle metoden for å lære å lese og skrive. Folk så lite relevans i å lære bokstav for bokstav, med abstrakte eksempler som fulgte med. Man skulle heller fokusere på de ordene som gjaldt i den praktiske situasjonen, og lære å kjenne dem igjen slik de ble skrevet. Etter hvert som forståelsen økte, ville mange skjønne at man i tillegg til å kunne lese arbeidskontrakten sin, også burde være i stand til å lese oppslag på jobben, avisen, lovtekster og lignende. Slik skulle den opprinnelige læringssituasjonen anspore til ønsket om å lære mer, for å kunne ta makt over egen hverdag. Dette var pedagogikk for frigjøring.

Eleven er ikke en kunnskapsbank

Freire hadde stor suksess med opplegget sitt. I 1961 fikk han mulighet til å sette det ut i livet i stor skala, som direktør for et regionalt utdanningsfakultet. I ett prosjekt klarte tre hundre arbeidere på en sukkerplantasje å lære å lese på bare 45 dager. Med slike resultater

fikk han overtalt myndighetene til å lansere pedagogikken hans nasjonalt. Tusenvis av kultursirkler ble satt i gang over hele landet. Det så lyst ut for Freires prosjekt inntil militæret i 1964 kuppet makten i landet og begynte å arrestere og forfølge venstreorienterte. Freire flyktet til Chile, og jobbet for FN som landbrukskoordinator i fem år. Han ble deretter invitert til Harvard som gjesteprofessor. Det var herfra pedagogikken hans fikk stor utbredelse og inspirerte sosialpedagoger over hele verden. Året før han tiltrådte ved Harvard, i 1968, skrev han sitt hovedverk, *De undertryktes pedagogikk*.

Hovedtesen i boka er at den rådende pedagogikken var et grovt overgrep mot ressursvake elever og baserte seg på en kolonialistisk forståelse av læring. Elever ble sett på som bankkontoer som man deponerer kunnskap på, som forrenter seg og er klar til uttak når det måtte behøves. Ingen forankring i elevenes egen situasjon var påkrevd. De lærende ble fremmedgjort fra læringen. Opp mot dette settes eleven som kritisk subjekt: Læring er ikke kunnskap deponert i en bank, men et middel for frigjøring og makt i egen livssituasjon. Når kunnskap er makt, må makten fordeles på en måte som ikke forfordeler de som allerede sitter inne med kunnskapen.

Brukes fortsatt

Freire henvendte seg mest til voksne analfabeter. Det var bevisstgjøring av den voksne arbeiderklassen han var interessert i, og ikke barns første møte med utdanningssystemet. Likevel tenkte han seg at de samme prinsippene kunne være gyldige for barn, og mennesker i andre livssituasjoner. All læring skal være fullstendig

Freire mente den rådende pedagogikken var et grovt overgrep mot ressursvake elever

demokratisk. For dette har han også fått en del kritikk. Er det i det hele tatt mulig å se for seg en læringssituasjon som maktfri? Freire kritiserer lærer/elev-relasjonen som en relasjon preget av makt: Læreren vet, eleven ikke. Spørsmålet er om det ikke alltid vil eksistere en slik relasjon mellom de med kunnskap og de uten. Kunnskap er makt.

Likevel er det ingen tvil om at Freires radikale frigjøringspedagogikk har bidratt til å endre måten man tenker om læring og dens funksjon. Hans marxistisk-humanistiske pedagogikk var et forsøk på å skape et verktøy som skulle hjelpe de i en underlegen maktposisjon til å oppnå bevissthet om hva maktforskjellen besto i, slik at de kunne ta tak i det i en demokratisk og kollektiv læring for frigjøring. Hans pedagogiske metode har blitt tatt i bruk verden over, med stor suksess, og hans ideer om utdanningssystemet har gitt opphav til flere utdanningsinstitusjoner med hans filosofi som basis. (Ta en titt på Paulo Freire Institute ved University of California Los Angeles for en oversikt – <http://www.paulo-freireinstitute.org/>.) Freire har bidratt til å realisere den grunnleggende maktkritiske posisjonen som kjennetegner den demokratiske marxistiske tradisjon.

Les og lær

Freire, Paulo: *De undertryktes pedagogikk*. 1999. Ad Notam Gyldendal. ■

MATMAKT

PÅL ISDAHL SOLBERG

Hatets inspirasjon

I dag er vi livredde for bakterier i alle former, kanskje særlig de som er i mat. Det var frykten for sosialister som førte til at vi i dag forstår at bakterier i maten kan være farlige for oss.

Den franske kjemikeren Louis Pasteur (1822–1895) har vært en av de viktigste bidragsyterne til moderne biologi. Han løste mysteriene bak blant annet rabies, miltbrann og kyllingkolera. Forskningen hans var et viktig bidrag til utviklingen av de første vaksinene. Egne retninger innen mikrobiologien har utviklet seg på grunnlag av hans oppdagelser. Mer ukjente er kanskje hans bidrag på mat- og ernæringsfronten. Den dag i dag er hans oppdagelser grunnleggende, ikke bare for meieriindustrien, men også for alle som lager øl, cider og vin.

Pasteur utviklet prosessen vi i dag kjenner som «pasteurisering», som øker holdbarheten til en vare. Selv om de fleste i dag forbinder pasteurisering med melk, var det vin franskmannen først utviklet metoden for. Pasteurisering innebærer kort fortalt at man øker temperaturen til et nivå hvor en del bakterier dør, mens selve varen påvirkes så lite som mulig. På den måten får vi melk som har lang holdbarhet, men som fortsatt smaker slik melk skal.

Matvaner

Selv om Pasteur var opptatt av mat og bakterier, var han selv ikke mye til gourmet. Hans svigersønn Valert-Radot forteller i *Dictionnaire de l'Academia* at hans favoritt var fårekjøtt med sauterte poteter. Så stor pris satte han på dette, at han spiste det hver dag unntatt tirsdager, da han varierte med pølser og røde bønner.

På tross av at det ikke var mye spennende på tallerkenen, klarte han likevel å finne spennende saker på og i maten. En av hans faste middagsgjester, Monsieur

Loir, har beskrevet Pasteurs faste rutine før middag. Han begynte med å inispisere brødet, og plukket ut alt han fant i det og la det på et håndkle: Fangsten kunne være alt fra små melormer og bomullsfbre, til deler av kakerlakker. De andre middagsgjestene spiste for øvrig det samme brødet uten å finne disse små urenheterne. Etter å ha plukket ut rusket, sto glasset for tur. Det måtte tørkes rent for all skitten ingen av de andre så.

For å klare å holde hendene og fingrene rene til denne renselsesprosessen håndhilste ikke Pasteur på noen, verken kjente eller ukjente. Familie, tjenere og gjester fant seg i middagsritualet, ikke fordi Pasteur var en av Frankrikes største vitenskapsmenn, men fordi de visste hva som kom når han var ferdig. Når maten var tilstrekkelig rensert og sikret, sirklet to samtaleemner rundt bordet: Pasteurs jobb selvsagt; hvordan han dissekerte mus eller eksaminerte ryggrader i sin utrøstelige kamp mot bakteriene, eller også var det hans andre store lidenskap: politikk.

Tyskere og sosialister

Når samtalen dreide seg om politikk var to temaer gjengangere; Det ene var hatet for tyskere etter invasjonene i 1870–71. Så sterk var denne avskyen, at Pasteur i flere måneder viet fritiden til å forbedre det franske ølet, slik at hans landsmenn skulle slippe å drikke det tyske skvippet. Det andre var hans motstand mot sosialistene, og hans utrolig reaksjonære syn på samfunnet. Hans største sosiale begivenhet var da han fikk møte Napoleon III, Frankrikes siste totalitære monark. Han stilte også som

kandidat til senatet for den tidens ekstreme høyre, dog uten hell.

Pasteur syntes ikke noe særlig om demokratiet. Tvert imot syntes han et ordnet samfunn ledet av en sterk mann var veien å gå. Som motsats sto uordenen, eller folket. Pasteur var en sterk motstander av det han kalte mobben, de som var ansvarlige for eller deltok i de franske revolusjonene. Det sies at det var vanskelig å skille om Pasteur snakket om sosialistene eller bakteriene. Begge var de svært skadelige:

... both were everywhere, small swarming things ready to strike, to grow and propagate. They would destroy us in doing so, subvert out inner structure, have us collapse in disorder, and turn us into the worst of all possible fates. A thing no different from the seething mass.

David Bodanis

Hånd i hånd

At Pasteurs syn på bakterier og sosialister falt sammen er kanskje ingen tilfeldighet. Mye tyder på at hans frykt for sosialistene kom før han skrev sin første avhandling i 1857, om fermenteringsprosessen som gjør druer til vin. Her forutså han at det kunne finnes mikrober som kjempet mot hverandre i et forsøk på å vokse seg til fullstendig dominans.

Det sies at det var vanskelig å skille om Pasteur snakket om sosialistene eller bakteriene

Ennå var ikke dette mer enn en tese, men en god en, skulle det vise seg. Også i Pasteurs senere skrivelser om bakterier sammenfaller synet på bakterier med analysen de høyreekstreme hadde av samfunnet. For fullt ut å forstå hvordan dette kan henge sammen, må man også sette seg inn i mentaliteten til biologer på denne tiden. Bakterier var et helt nytt fenomen, og man kjente ikke så mye til deres egenskaper. At en så liten ting kunne påvirke noe så stort som et menneske eller et dyr, var for mange utenkelig. Bakterier ble mer sett på som et biprodukt av sykdom. Pasteur forsto imidlertid at bakterier i seg selv kunne gjøre stor skade; at de formerte seg og kunne ta over «vertskapet». Med dagens kunnskap synes ikke dette å være rart, men i Pasteurs samtid må det ha vært nærmest utenkelig.

Å se det som ikke er

Hvordan klarte Pasteur å beskrive noe som for ham var usynlig? Det er ikke utenkelig at det var Pasteurs frykt for sosialistene som gjorde han i stand til å oppdage at bakterier kunne være så skadelig. At han overførte det mønsteret han så i verden omkring til sine studier av bakteriene.

For Pasteur var likheten mellom bakterier og sosialister Frankrike slående. Disse små skadelige uvesenene kunne, om de fikk formere seg, føre til stor skade på det «friske» Frankrike, eller på en frisk kropp. Det var

mange og ubetydelige små utskudd som måtte stoppes tidlig, før de fikk formert seg.

Dette var også på en tid med stor befolkningsvekst i Frankrike. Dermed ble det flere «folk», og stadig mindre aristokrati; mer mobb og mindre orden. I tillegg flyttet folk på seg, fra land til land og fra by til by. Arbeiderne hadde så smått begynt å organisere seg, og fikk stadig mer makt.

Hurra for bakterien!

Uansett hvor redd Pasteur var for bakterier, tyskere og sosialister; hans bidrag til vitenskapen har vært formidabelt. Vi må huske at mat og matlaging er avhengig av bakterier. Lutfisk, spekemat, vinproduksjon og gode franske oster er alle resultat av bakterienes herjinger. Derfor vil vi aldri bli kvitt bakterier, og vi ønsker det heller ikke. Uansett hva vi spiser eller putter inn i kroppen er det på en eller annen måte forbundet med en viss risiko. Derfor er oppskriften denne gang en hyllest til nettopp bakterien.

Ost kan ikke lages uten bakterier. Man lager ost av både pasteuriserte og upasteuriserte melkeprodukter, men i Norge er det dessverre nesten bare pasteurisert ost å få. Dette er en oppskrift på en enkel ostesaus til pasta. Her er inngår både Norzola, en ost som får sin særegne smak fra bakterielle prosesser, og rømme, som syrnes fra fløte ved hjelp av melkesyrebakterier.

- 1 pk Norzola
- 1 pk rømme
- 1 pk bacon
- 1 terning hønsekraft
- 1 løk
- 1 dl hakket sellerirot
- ½ gulrot

Kutt bacon, sellerirot, gulrot og løk i helt fine biter, og stek dem gyldne i smør. Tilsett rømme, ha i en terning med kyllingkraft og la «smelte» under omrøring. Ha deretter oppi Norzola og la osten smelte mens du rører iblant. Smak til med salt og pepper til slutt (Norzola er veldig salt, så det er viktig å ikke salte underveis). Server med pasta.

Bon appetit!

Litteratur

- Toussaint-Samat, Maguelonne (1992): *A History of food*. Oxford: Blackwell.
- Robuchon, Joël (2001): *Larousse Gastronomique*. London: Hamlyn.
- Carey, John (1995): *The Faber Book of Science*. London: Faber and Faber.
- Bodanis, David (1988): *Web of words: The ideas behind politics*. Basingstoke: Macmillan.
- Wikipedia: Louis Pasteur. http://en.wikipedia.org/wiki/Louis_Pasteur

Feministisk sjølforsvar

Kjønnsmakt sitter ikke bare i hodet. Det sitter i kroppen.

Feministisk sjølforsvar handler om å kombinere kunnskap om seksualisert vold med fysiske øvelser og kampteknikker med et mål om hjelpe kvinner å motstå kjønnsnsmakt – i form av vold og voldtekt, og i form av marginalisering.

Hvem tilbyr kurs?

Sosialistisk Ungdoms sjølforsvarsgruppe holder kurs for jenter og kvinner i alderen 15-30 år. Kursene er korte, vanligvis tre timer lange, og har fokus på holdnings- og stemmeøvelser, diskusjoner om seksualisert vold og enkle selvforsvarsteknikker. Kurset fungerer som en introduksjon til feministisk sjølforsvar og som feministisk bevisstgjøring.

Kvinner i Kamp holder lengre sjølforsvarskurs for kvinner i alle aldre, med fokus på kampteknikker. Kursene holdes som semesterkurs ved Universitetet i Oslo, og som helgekurs over flere helger andre steder i landet. Kvinner i kamp har drevet med feministisk selvforsvar i Norge siden 1980-tallet.

Teoretisk bakteppe

En grunnleggende erkjennelse i arbeidet med feministisk sjølforsvar er at kvinneundertrykking opprettholdes gjennom seksualisert vold og trusselen om seksualisert vold. Kjønnsnsmakt virker i våre relasjoner som kvinner og menn – det er noe vi gjør i det daglige liv. At vi praktiserer den rådende kjønnsnsmaksordningen betyr at vi oppfører oss på en måte som skaper kvinners underordning og menns overordning. For å forandre det må vi gjøre kjønn annerledes i det daglige liv. Ansvaret for maktutøvelse gjennom seksualisert vold ligger naturligvis hos menn som overgriper. Men det hjelper lite at

det ikke er din skyld når du blir voldtatt eller ikke kommer deg ut av et voldelig eller kontrollerende forhold. Derfor må kvinner så langt det går jobbe med å bryte maktrelasjoner som gjør dem til offer.

Praktisk lærdom

Med utgangspunkt i at seksualisert vold er en del av virkeligheten og at kvinner må gjøre det de kan for å beskytte seg, balanserer feministisk sjølforsvar mellom to posisjoner:

Offeret har aldri skylda for overgrepet, uansett klesdrakt, promille eller forholdet til overgriperen.

Kvinner er alt for flinke til å ta på seg ansvaret for overgrep gjort mot dem. Å bryte dette mønsteret er å gjøre opprør mot logikken offer og overgriper inngår i. Om man forstår at det ikke er ens egen skyld at en blir slått av kjæresten, selv om man snakket med en annen på fest, nekter man å akseptere volden, og gjør den dermed vanskeligere å utøve.

Vær det verste tenkelige offeret

Å nekte å akseptere overgrep, og bekjempe det gjennom å rope, sparke, slå eller lignende gjør overgrepet vanskelig å gjennomføre. Forebyggende sjølforsvar, eller det å forsøke å unngå overgrep, handler om å virke sterk nok og tøff nok til at overgriperen ikke tør prøve seg i frykt for å bli avslørt eller tatt.

Gjennom kursene lærer jenter og kvinner hvordan de kan bruke kroppen sin til å stadfeste sin rett til å snakke, bli lyttet til, gå hjem alene om kvelden og bli så fulle de vil uten å være redde. Vi har ingen illusjoner om at overgriperen alltid vil stikke av. Men vi vil gi ham all mulig grunn til å gjøre det. ■

Om bidragsyterne

Susanne Christensen er redaktør i *Vagant* og litteraturanmelder i *Klassekampen*.

Hilde Cathrine Haug er masterstudent i nordisk språk, og er redaktør for *Demo*.

Katrine Ree Holmøy er journalist i *Klassekampen*, sosialantropolog, og sitter i *Demo*-redaksjonen.

Henrik Karlstrøm er masterstudent ved Utdanningsvitenskapelig fakultet på Universitetet i Oslo, og sitter i *Demo*-redaksjonen.

Knut Kjelstadli er professor i historie, forfatter og SV-veteran.

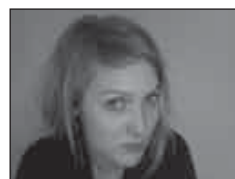
Magnus E. Marsdal er styreleder i Stiftelsen Manifest og har gitt ut boka *Frp-koden* på Forlaget Manifest.

Anja Sletteland er masterstipendiat i samfunnsgeografi ved NUPI og redaksjonsmedlem i *Demo*.

Pål Isdahl Solberg er *Demos* faste mat-skrivent. Han er student på BI, og bor for tiden i Krakow.

Stine Helena Svendsen er tilknyttet Senter for kvinne- og kjønnsforskning ved Universitetet i Oslo, og er redaksjonsmedlem i *Demo*.

Tage Wester er stud.psychol, tidligere redaktør for norske Adbusters magasin *Vreng*. Skriver nå for skandinaviske *Le Monde diplomatique*.

Om fotografen

Ingrid Eggen er dette nummerets fotograf. Hun har tatt alle bildene i bladet (unntatt bildet på s. 20–21 av Monica Larsen). Hun er frilansfotograf med kunstfaglig bakgrunn. Kontakt: ingrid.eggen@gmail.com

Demo kommer ut fire ganger i året. Abonnement koster kr. 170 per år. For bestilling: abonnement@tidsskriftetdemo.no

9771503317001

Returadresse:
Chateau Neuf,
Slemdalsveien 15,
0369 Oslo

PORTO BETALT
PORT PAYÉ
NORGE

B ØKONOMI
ÉCONOMIQUE